

UNIVERSITATEA DE STAT
DIN MOLDOVA

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
Facultatea de Istorie și Filosofie

SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ

A DEPARTAMENTULUI ISTORIA ROMÂNILOR,
UNIVERSALĂ ȘI ARHEOLOGIE

IX
ediția

IN MEMORIAM
Ion Niculiță
(1939-2022)

**PROGRAM
REZUMATELE COMUNICĂRILOR**

Chișinău 2023

UNIVERSITATEA DE STAT
DIN MOLDOVA

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
Facultatea de Istorie și Filosofie

SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ

A DEPARTAMENTULUI ISTORIA ROMÂNILOR,
UNIVERSALĂ ȘI ARHEOLOGIE

IX
ediția

VINERI, 26 MAI 2023

Editor: Aurel Zanoci

**PROGRAM
REZUMATELE COMUNICĂRILOR**

Chișinău 2023

Comitetul organizatoric

Aurel ZANOCI, dr., conf. univ.

Ion EREMIA, dr. hab., prof. univ.

Mihail BĂȚ, dr., lector univ.

Igor BERCU, asistent univ.

Alexandru BEJENARU, asistent univ.

Comitetul științific

Ion EREMIA, dr. hab., prof. univ., Universitatea de Stat din Moldova,

ORCID: 0000-0002-2007-9233

Valentin TOMULEȚ, dr. hab., prof. univ., Universitatea de Stat din Moldova,

ORCID: 0000-0003-4696-2064

Lucrețiu BÎRLIBA, dr., prof. univ., Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România,

ORCID: 0000-0002-8479-4666

Sergiu MATVEEV, dr., conf. univ., Universitatea de Stat din Moldova,

ORCID: 0000-0001-8515-2852

Liliana ROTARU, dr., conf. univ., Universitatea de Stat din Moldova,

ORCID: 0000-0002-3051-5721

Aurel ZANOCI, dr., conf. univ., Universitatea de Stat din Moldova,

ORCID: 0000-0002-3236-7582

Sorin Cristian AILINCĂI, dr., Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion”,

Tulcea, România, ORCID: 0000-0002-6936-1942

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții din Republica Moldova

Sesiunea științifică a Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie, ediția a 9-a, 26 mai 2023 : Program, rezumatele comunicărilor /

Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie și Filosofie ; editor:

Aurel Zanoci ; comitetul organizatoric: Aurel Zanoci [et al.] ; comitetul științific:

Ion Eremia [et al.] . – Chișinău : CEP USM, 2023. – 99 p.

60 ex.

ISBN 978-9975-62-524-1.

94+902/904(082)

S 50

Redactor:

Claudia Cemârțan, dr., conf. univ.

PROGRAM

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
(AULA „REGINA MARIA”, BLOCUL CENTRAL)

<https://bit.ly/3BdqCWt>

VINERI, 26 MAI 2023

9⁰⁰-9³⁰

Ședința de deschidere a sesiunii științifice

9³⁰-10¹⁵

Ședința plenară

Aurel ZANOCI
Veaceslav
SPRINCEAN
Mihail BĂȚ

*Universitatea de Stat din
Moldova*

**De asupra trecutului. Exemple de
arheologie aeriană la siturile epocii
fierului din regiunea Nistrului de Mijloc**

Ion EREMIA

*Universitatea de Stat din
Moldova*

**Conceptul social-politic și național al lui
Nicolae Ghepețchi**

10¹⁵-10⁴⁵

Pauză de cafea

10⁴⁵-13⁰⁰

Desfășurarea lucrărilor pe secții

13⁰⁰-14⁰⁰

Prânzul

14⁰⁰-17⁰⁰

Desfășurarea lucrărilor pe secții

SECTIA
ARHEOLOGIE

(MUZEUL DE ANTICHITĂȚI „TUDOR ARNĂUT” /
AUD. 535, BLOCUL CENTRAL)

<https://meet.google.com/kqz-zkrr-rqb>

10⁴⁵-13⁰⁰

Comunicări

Moderator: Andrei COROBCEAN

Vlad VORNIC

Agenția Națională Arheologică

**Piese de cupru descoperite în situl
cucutenian de la Cobani-Pe Stâncuță**

Sergiu POPOVICI

Agenția Națională Arheologică

Ion CIOBANU

*Rezervația Cultural-Naturală
„Orheiul Vechi”*

Sergiu BODEAN

*Muzeul Național de Etnografie și
Istorie Naturală*

Dumitru AVRAM

Agenția Națională Arheologică

Adrian IORGA

Agenția Națională Arheologică

Adrian IORDACHE

*Universitatea Valahia din
Târgoviște, România*

**Armonii și contraste: pigmenți și
semnificații în Neolitic și Eneolitic**

Ghenadie SÎRBU

*Universitatea de Stat din
Moldova*

Piotr KITTEL

Universitatea din Łódź, Polonia

Małgorzata RYBICKA

*Universitatea din Rzeszów,
Polonia*

Dariusz KRÓL

*Universitatea din Rzeszów,
Polonia*

Mirosław

MAKOHONIENKO

*Universitatea „Adam
Mickiewicz” din Poznań, Polonia*

Dalia POKUTTA

*Universitatea Masaryk din Brno,
Cehia / Universitatea Stockholm,
Suedia*

Michał SŁOWIŃSKI

*Academia de Științe a Poloniei,
Krakow*

Michał GŁOWACZ

*Universitatea din Rzeszów,
Polonia*

Sergiu HEGHEA

Agencia Națională Arheologică

**Unele consemnări despre condițiile
de mediu de la sfârșitul mileniului IV
a. Chr. în silvostepa pruto-nistreană.
Studiu de caz în baza așezării
Gordinești II-Stîncea goală**

Mariana SÎRBU

*Muzeul Național de Istorie a
Moldovei*

**Posibile fragmente de altar descoperite
în așezarea Taraclia-Gaidabul**

Natalia MATEEVICI
Denis TOPAL

*Muzeul Național de Istorie a
Moldovei*

**Unele considerații noi privitor la
datarea fondării Tyrasului**

Aurel ZANOCI
Daniel CUCULESCU
Mihail BĂȚ
Sergiu SERBINOV
Vladimir CHITIC
Victor DULGHER
Dumitru CONDREA

*Universitatea de Stat din
Moldova*

**Cercetări periegetice în preajma
satului Dobrușa, raionul Șoldănești**

Dumitru CONDREA

*Universitatea de Stat din
Moldova*

**Schimbări de concept în cercetarea
structurilor defensive ale epocii fierului
din spațiul dintre Prut și Nistru**

Eugen MISTREANU

*Muzeul Național de Istorie a
Moldovei*

**Noi descoperii arheologice la Trușeni,
municipiul Chișinău**

14⁰⁰-17⁰⁰

Comunicări

Moderator: Natalia MATEEVICI

Sergiu SERBINOV

*Universitatea de Stat din
Moldova*

**Seceri din fier cu cârlig lateral,
descoperite în siturile getice din
silvostepa pruto-nistreană**

Andrei COROBCEAN

*Universitatea de Stat din
Moldova*

**Practici funerare, cult și sacru în
arheologia epocii fierului din spațiul
nord-vest pontic**

Vasile IARMULSCHI
*Freie Universität Berlin /
Muzeul National de Istorie a
Moldovei*

**Note pe marginea orizontului din secolele
II-I a. Chr. de la Roșiori-Dulcești**

Octavian MUNTEANU
*Universitatea Pedagogică
de Stat „Ion Creangă” din
Chișinău*

Daniel SPÂNU
*Institutul de Arheologie „Vasile
Pârvan”, București, România*

**Cupele locale cu decor în relief și grupul
Padea - Panagyurski Kolonii. Dileme și
corespondențe**

Iulian MOGA
*Universitatea „Alexandru Ioan
Cuza” din Iași, România*

**Contextul social al consacrarilor
microasiatice și macedonene**

Ștefan HONCU
*Institutul de Arheologie Iași,
România*

**Elemente germanice prezente în teritoriul
est-carpatic în secolul al II-lea p. Chr.**

Vlad VORNIC
Agenția Națională Arheologică

**Descoperiri din epoca romană la Gotești
(r-nul Cantemir)**

Sergiu MATVEEV
*Universitatea de Stat din
Moldova*

Ana HONCU
*Universitatea „Alexandru Ioan
Cuza” Iași, România*

**Considerații privind un graffito de pe o
amforă Zeest 80 descoperită în spațiul
est-carpatic**

Ștefan HONCU
*Institutul de Arheologie Iași,
România*

Gheorghe POSTICĂ
*Universitatea Pedagogică de
Stat „Ion Creangă”*

**Complexele metalurgice din așezarea
medievală timpurie de la Hansca**

**Ludmila
BACUMENCO-
PÎRNĂU**

*Universitatea Pedagogică
de Stat „Ion Creangă” din
Chișinău*

**Noi date arheologice privind locuințele
medievale descoperite la Orheiul Vechi**

Artur COTRUȚĂ

*Cabinetul Avocatului „Artur
Cotruță”*

**Sesizarea organelor de urmărire
penală în cazul infracțiunilor contra
patrimoniului arheologic**

Igor CIOBANU

*Universitatea de Stat din
Moldova*

Mihail BĂȚ

*Universitatea de Stat din
Moldova*

**Constantin
PISARENCO**

*Universitatea Liberă
Internațională din Moldova*

SECTIA
ISTORIE MEDIEVALĂ
ȘI MODERNĂ

(AUD. 533, BLOCUL CENTRAL)

<https://meet.google.com/qbp-bvwm-ira>

10⁴⁵-13⁰⁰

Comunicări

Moderator: Cristina GHERASIM

Emil DRAGNEV

*Universitatea de Stat din
Moldova*

**Ciclul vieții Sf. Parascheva din Epivat în
picturile exterioare de la biserica Tăierii
Capului Sf. Ioan Botezătorul din Arbore**

Șarolta SOLCAN

Universitatea din București

**Pierderea bisericilor cu pictură murală
exterioară din Țara Românească**

Ion CHEPTENE

*Universitatea de Stat din
Moldova*

**Unele aspecte ale implicării cazacilor
în disputele pentru tronul Moldovei în a
doua jumătate a secolului al XVI-lea**

Alexandru BEJENARU

*Universitatea de Stat din
Moldova*

**Evoluția frontierei moldo-transilvane în
istoriografia română**

Lilia ZABOLOTNAIA

*Muzeul Național de Istorie a
Moldovei*

**Repere documentare inedite privind viața
și activitatea movilencelor. Studiu de caz:
Maria și Anna**

<p>Alina FELEA <i>Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova</i></p>	<p>Brânză zburată, cașcaval parmezan, iaurt... Din istoria alimentației populației din Țara Moldovei (sfârșitul sec. al XVI-lea - începutul sec. al XIX-lea)</p>
<p>14⁰⁰-17⁰⁰ Moderator: Ion EREMIA</p>	<p>Comunicări</p>
<p>Ion GUMENÂI <i>Agenția Națională a Arhivelor</i></p>	<p>Îmbinarea elementelor româno-ucrainene în personalitatea lui Paisie Velickovski</p>
<p>Sorin GRAJDARI <i>Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Patrimoniului Cultural</i></p>	<p>Problema cercetării elitei în istoriografia contemporană</p>
<p>Andrei EMILCIUC <i>Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova</i></p>	<p>Locul și rolul Carantinei din Ismail în cordonul sanitar rus de la Gurile Dunării (1813-1856)</p>
<p>Cristina GHERASIM <i>Universitatea de Stat din Moldova</i></p>	<p>Războiul Crimeei (1853-1856) reflectat în presa din Basarabia</p>
<p>Valentin TOMULEȚ <i>Universitatea de Stat din Moldova</i></p>	<p>Aplicarea în satul Tabani, județul Hotin a reformei agrare din 1868 și tentativa de emigrare a țăranilor în regiunea Amur</p>
<p>Ionel MUNTEANU <i>Universitatea din București, România</i></p>	<p>Tramvaie belgiene în Chișinău (1895-1947)</p>

SECTIA
ISTORIE
CONTEMPORANĂ

(CENTRUL DE INFORMARE A ROMÂNIEI „GHEORGHE BRĂTIANU” /
AUD. 530, BLOCUL CENTRAL)

<https://meet.google.com/kco-pbmg-xai>

10⁴⁵-13⁰⁰

Comunicări

Moderator: Liliana ROTARU

**Aurel-Florin
ȚUSCANU**

*Arhiepiscopia Romanului și
Bacăului, România*

**Centenarul înființării Episcopiei Hotinului.
Visarion Puiu – episcop al Hotinului
(1923-1935). Câteva considerații privind
alegerea, investirea și înscăunarea sa**

Lidia PRISAC

*Universitatea de Stat din
Moldova*

**„Limbajul macaronic” în Chișinău
interbelic**

**Ion Valer
XENOFONTOV**

*Universitatea de Stat din
Moldova*

**Abatorul Municipal – „stomacul orașului
Chișinău”**

Aurel FONDOS

*Agentia pentru Știință și
Memorie Militară, Ministerul
Apărării al Republicii Moldova*

**Viața cotidiană în Basarabia anilor 1930.
Eforturi de modernizare a confortului
populației. Schimbări și probleme**

Alexandru-Murad MIRONOV
*Universitatea din București,
România*

Acasă la Nicolae Titulescu. Un patrimoniu simbolic: de la conacul boieresc din Oltenia la palatul diplomatului din Micul Paris

---

Iurie BOSTAN
*Universitatea de Stat din
Moldova*

Integrarea arhivelor din Basarabia în sistemul arhivistic al României Întregite

---

Violeta VORNICU (DRĂGUȚ)
*Universitatea din București,
România*

Dimensiunea ideologică a Constituției de la 1938

14⁰⁰-17⁰⁰

Comunicări

Moderator: Ion Valer XENOFONTOV

Anatol PETRENCU
*Universitatea de Stat din
Moldova*

Probleme stringente ale Chișinăului postbelic, dezbătute în cadrul ședințelor activului de partid comunist (1945-1946)

Mircea BEJENAR
*Universitatea de Stat din
Moldova*

Înființarea și organizarea Episcopiei Ortodoxe Române din Europa Occidentală de către Mitropolitul Visarion Puiu (1945-1949), conform unor documente din Arhivele Bibliotecii și Bisericii Române de la Freiburg

---

Liliana ROTARU
*Universitatea de Stat din
Moldova*

„Dosarul KR” și campania împotriva „servilismului în fața Occidentului” în instituțiile de învățământ superior din RSSM

Florentina NIȚU
*Universitatea din București,
România*

Istorie și patrimoniu universitar. Între construcția socialismului în România și prezervarea memoriei începuturilor învățământului superior

---

<p>Nelea CHIHAI <i>Universitatea de Stat din Moldova</i></p>	<p>Drama persecuției Martorilor lui Iehova din RSS Moldovenească în memoria victimelor deportării</p>
<p>Alexandru Eduard BALACI <i>Universitatea din București, România</i></p>	<p>Inițiativa pentru formarea a unei zone a păcii în Balcani. O opțiune strategică a deschiderii (1957-1967)</p>
<p>Natalia MOROI <i>Universitatea de Stat din Moldova</i></p>	<p>Accentuarea politizării excesive a cercetărilor istorice în domeniul etno-național în a doua jumătate a anilor '70 a secolului al XX-lea</p>
<p>Nicolae FUȘTEI <i>Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova</i></p>	<p>Premise pentru adoptarea legii cu privire la „Libertatea conștiinței și a organizațiilor religioase”</p>
<p>Oleg URSAN <i>Universitatea de Stat din Moldova</i></p>	<p>Bunăstarea familiei și rolul statului în politica anti-criză: în baza planurilor de activitate a guvernelor din Republica Moldova</p>

REZUMATELE COMUNICĂRILOR

SECȚIA ARHEOLOGIE

Piese de cupru descoperite în situl cucutenian de la Cobani- Pe Stâncuță

CZU: 904-034.3:902.2(478-22)

Vlad VORNIC	 0000-0003-2796-7716
Sergiu POPOVICI	 0000-0002-8575-8667
Ion CIOBANU	 0000-0002-9890-4010
Sergiu BODEAN	 0000-0001-8062-0362
Dumitru AVRAM	
Adrian IORGA	

Cu toate că așezările marelui complex cultural Ariușd-Cucuteni-Tripolie se atribuie epocii eneolitice și, cronologic, se încadrează larg în mil. V-IV a. Chr., piesele lucrate din cupru se întâlnesc destul de rar în siturile aparținând acestei fascinante civilizații preistorice. De exemplu, în celebrul sit eponim din județul Iași, care cuprinde așezări din diferite faze și subfaze ale complexului cultural Cucuteni-Tripolie, în urma amplelor cercetări efectuate începând cu sfârșitul sec. XIX, au fost descoperite doar circa 10 piese confecționate din aramă, dintre care sunt de remarcat câteva topoare de tipuri diferite. Dintre așezările din faza A a culturii Cucuteni se evidențiază cea de la Hăbășești, investigată integral, în care au fost descoperite – în diferite contexte – un număr de 12 piese de cupru și un depozit de obiecte de podoabă, alcătuit dintr-un disc de aramă și fragmente de la un altul, probabil, similar, două brățări din sârmă de aramă, câteva mărgelile de aramă, nouă perle de calcar și 22 de canini de cerb perforați. În același timp, în situl stratificat de la Trușești-*Țuquieta*, săpat aproape complet, care cuprinde și

două așezări cucuteniene din fazele A și B, au fost semnalate numai două obiecte de cupru (o verigă mică și o statueta plată „en violon”), ambele piese atribuite așezării Cucuteni A.

Două obiecte de aramă au fost descoperite în urma cercetărilor de salvare din anul 2019 și în așezarea fortificată Cucuteni A de la Cobani-*Pe Stâncuță*. Este vorba de o piesă de la o brățară montabilă, găsită în cuprinsul gropii 7, și un cârlig de pescuit, recuperat din solul de umplutură (?) al gropii 100.

Prima piesă este lucrată dintr-o plăcuță de formă rectangulară, cu două margini îndoite spre interior, fiind o piesă componentă de la o brățară montabilă. Două asemenea piese au fost descoperite în așezarea Cucuteni A de la Scânteia, iar peste 100 de exemplare întregi sau fragmentare de astfel de piese sunt cunoscute din depozitul recent descoperit la Coșnița, atribuit aceleiași faze A/etape B1 a culturii Cucuteni-Tripolie.

A două piesă de cupru de la Cobani-*Pe Stâncuță* este un cârlig de undiță, realizat dintr-o bară subțire, rectangulară în secțiune; prezentând capătul superior al tijei îndoite lateral, spre a forma o buclă pentru prinderea firului, iar vârful este ascuțit. Un cârlig de pescuit asemănător, dar executat dintr-un fir rotund în secțiune, a fost descoperit în așezarea Cucuteni A de la Târpești, de unde mai provine și o piesă componentă de la o brățară montabilă.

În scopul determinării compoziției lor chimice, pentru obiectele de metal din situl cucutenian de la Cobani-*Pe Stâncuță* urmează să fie efectuată analiza spectrală.

Armonii și contraste: pigmenți și semnificații în Neolitic și Eneolitic

CZU: 7.031.1"634"

Adrian IORDACHE

Alb, negru și roșu reprezintă tricromia preistorică. Folosirea acestor elemente cromatice în gândirea umană și în activitățile artistice ale oamenilor din Preistorie a fost pusă în legătură cu dezvoltarea limbajului în funcție de evidențele vieții înconjurătoare, așa cum au arătat Paul Kay și Brent Berlin într-un studiu amplu din 1969. Apelul la antropologie conferă conotații simbolice culorilor. În vreme ce Marija Gimbutas consideră că albul ar fi fost o culoare a morților, triburile turanice ale iurtelor vedeau albul ca un semn al fertilității. Victor Turner a atribuit cele trei culori fluidelor corpului uman, toate încărcate cu semnificații ale fertilității. George Frazer precizează că negrul e un simbol al fertilității agrare începând cu Neoliticul, când oamenii au practicat agricultura pentru prima dată. Roșul este legat în toate culturile de sânge și de toate tabuurile sângelui, dar și de foc. Roșul poate fi opusul albului, mai ales când vine vorba de îngropările cu ocră roșu, despre care Mircea Eliade a scris că acoperirea cu ocră ar fi începutul vieții de după moarte.

Unele consemnări despre condițiile de mediu de la sfârșitul mileniului IV a. Chr. în silvostepa pruto-nistreană. Studiu de caz în baza așezării Gordinești II-Stînca goală

CZU: [904:504]:902.2(478-22)

Ghenadie SÎRBU	 0000-0002-4525-1239
Piotr KITTEL	 0000-0001-6987-7968
Małgorzata RYBICKA	 0000-0001-9889-3481
Dariusz KRÓL	 0000-0001-7696-1308
Mirosław MAKOHONIENKO	 0000-0003-0889-8700
Dalia POKUTTA	 0000-0003-2049-6886
Michał SŁOWIŃSKI	
Michał GŁOWACZ	
Sergiu HEGHEA	 0000-0003-1315-6410

Rezultatele săpăturilor arheologice efectuate în campaniile 2016-2019, susținute de prospectarea magnetometrică și scanările GPR, ne permit să formulăm ipoteze ce țin de organizarea internă a așezării eneolitice târzie Gordinești II-*Stînca goală*. Astfel, datele furnizate de imaginile obținute ne permit să identificăm cca 16 locuințe, care, cel mai probabil, aveau o structură arhitecturală ușoară. Lipsa unei legături stratigrafice, precum și setul standardizat de artefacte arată existența unei omogenități în cadrul așezării cu o evoluție pe termen scurt. Economia celor care au locuit promontoriul de la Gordinești era orientată atât spre cultivarea cerealelor și creșterea animalelor, cât și spre vânat; lucru demonstrat prin descoperirea de cereale calcinate și a unui lot considerabil de material arheozoologic.

Analiza macroscopică a resturilor vegetale obținute în urma studierii probelor de sol, colectate de pe perimetrul a două locuințe, au relevat prezența ghindei de stejar (*Quercus robur*), precum și a cărbunelui de lemn de la *Fraxinus excelsior*. Acest lucru demonstrează că, în vecinătatea așezării, existau păduri de foioase. În plus, numeroase rămășițe macroscopice de polen de la specia de plantă *Stipa tenuissima* indică prezența vegetației/lor specifice zonei de stepă.

Prezența solurilor fertile, dezvoltate pe loess sau pe argile rezultate din alterarea calcarelor, suprafața înaltă a terenurilor supusă eroziunilor denaturate, văile și terasele râului Racovăț au creat condiții favorabile pentru cultivarea cerealelor, ceea ce denotă că amplasarea sitului a fost una benefică pentru locuitorii din preistorie. Ipotezele respective au fost susținute și de rezultatele analizelor izotopice.

Poziționarea sitului Gordinești II-*Stânca goală* pe un promontoriu înalt, cu maluri abrupte, a creat impedimente la valorificarea apelor curgătoare ale râului Racovăț. Cel mai probabil, sursele acvatice utilizate în alimentare se aflau în zona depresionară de la est de sit, unde apele subterane sunt mai adânci, dar totuși accesibile pentru forarea fântânilor destinate aprovizionării cu apă potabilă.

Datele oferite prin săpături arheologice, precum și studiile interdisciplinare, arată că așezarea Gordinești II-*Stânca goală*, la potențialul necesar dezvoltării paleo-economiei și în condițiile climaterice corespunzătoare, a cunoscut o evoluție de cca 150-200 de ani, fapt confirmat și de cele 12 probe radiocarbon.

Astfel, apariția așezărilor cu amplasare topografică, structură internă și ansamblu de vestigii, asemănătoare celor de la Gordinești II-*Stânca goală*, în silvostepa de la vest de Prut, precum și în Ucraina de Vest, nu a fost doar efectul migrației, ci și o subordonare factorilor climaterici.

Posibile fragmente de altar descoperite în așezarea Taraclia-Gaidabul*

CZU: 903.7:902.2(478-22)

Mariana SÎRBU

 0000-0002-1537-7375

Așezarea Taraclia „Gaidabul” se află la 2,5 km la est de or. Taraclia, pe un platou al unui promontoriu situat pe malul stâng al râulețului Taraclia Balka. Situl este atribuit perioadei târzii a epocii bronzului, cultura Sabatinovka. În perioada anilor 2016-2019, aici au fost efectuate săpături arheologice sistematice, în urma cărora au fost descoperite numeroase complexe de habitat, dar și un important lot de artefacte. În cazul celor din urmă, se evidențiază un număr impresionant de fragmente ceramice – în total 16.089 de piese, care reprezintă diverse forme de vase (oale, vase borcan, vase de provizii, tigăi, vase miniaturale, cești, kantharosuri).

Printre aceste fragmente s-au remarcat câteva care diferă prin compoziția pastei, tehnica de prelucrare și formă. Acestea reprezintă, de regulă, bucăți de bază sau perete, ce au marginea tăiată în lut crud și grosimea cuprinsă între 0,8 și 1,5 cm. Sunt realizate din pastă care are în compoziție ceramică pisată și materiale organice. Au suprafața netezită, slab arsă, de culoare gălbuie sau cenușie. În urma săpăturilor arheologice efectuate în anul 2019, au fost descoperite mai multe fragmente de bază și perete, provenite de la două exemplare de acest fel. După lipirea fragmentelor, s-a dovedit că acestea au baza semicirculară și semiovală, cu partea din față tăiată în lut crud pe linie dreaptă, marginea curbată având atașată o latură verticală/perete. Profilurile obținute în urma lipirii fragmentelor ceramice au permis restaurarea obiectelor și, respectiv, determinarea formei lor exacte.

Fragmente ceramice de același fel sunt cunoscute în alte două așezări ale culturii Sabatinovka (de la Čkalovka și Uškalka) de pe teritoriul Ucrainei și într-un sit atribuit culturii Noua (de la Vorniceni) de pe teritoriul României. Autorii săpăturilor din așezările menționate mai sus, prezintă descoperirile date ca fiind fragmente de „vase-tăvi” sau „tigăi”. Însă, după restaurarea

---

* Cercetare realizată în cadrul proiectului 20.80009.0807.43 „Patrimoniul muzeal și memoria istorică: cercetare, interpretare, prezentare”.

exemplarelor de la Taraclia „Gaidabul”, nu putem decât nega ipoteza de mai sus. Deși nu putem afirma cu exactitate funcționalitatea acestor artefacte, cu siguranță ele nu pot fi atribuite unor vase/recipiente.

Forma bine definită, cu partea din față deschisă, redă aspectul unei policioare pe care, cel mai probabil, erau așezate diferite obiecte miniaturale. Aceasta ne permite să presupunem o funcționalitate cultică a acestor obiecte, atribuindu-le unor altare.

Unele considerații noi privitor la datarea fondării Tyrasului*

CZU: 903.4(282.247.314)

Natalia MATEEVICI 0000-0002-4660-9781

Denis TOPAL 0000-0002-8586-4427

Unul din polisurile grecești fondate de renumitul Milet în regiunea de nord-vest a Pontului Euxin în sec. VI a. Chr. a fost Tyrasul, care a jucat un rol important în comerțul greco-barbar în perioada antică. Perioada de maximă înflorire la Tyras revine intervalului cronologic cuprins între sec. IV și sec. III a. Chr.

Tradițional, prima *apoikia* în regiunea Nistrului este considerat orașul Nikonion, a cărui apariție revenea mijlocului sec. VI a. Chr., însă nu toți cercetătorii susțin această opinie. La fel, ridică mai multe semne de întrebare și cronologia apariției Tyrasului – nu mai devreme de sfârșitul sec. VI a. Chr., opinie susținută de mai mulți cercetători, subliniindu-se că pentru Tyras nu sunt cunoscute nu doar vase arhaice târzii, dar nici clasice timpurii.

În perioada de fondare a Muzeului Național de Istorie a Moldovei, în patrimoniul lui au fost transferate de la Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală mai multe colecții ceramice (în marea lor majoritate, fragmentare), provenite din săpăturile interbelice ale lui Paul Nicorescu, efectuate la Cetatea Albă între anii 1928-1930 (piesele au păstrat, în unele cazuri, și marcajul de teren). Printre numeroasele fragmente de amfore, vase de lux din perioada antică romană și grecească (cu firnis negru, brun) au fost selectate și câteva fragmente de vase grecești cu decor, de proveniență ioniană (atât din regiunile sudice, cât și din cele nordice), de diverse forme: farfurii, kilixuri, ulcioare etc., a căror datare se încadrează între sfârșitul sec. VII / începutul sec. VI a. Chr. și a doua jumătate a sec. VI a. Chr. Apariția acestor fragmente de ceramică arhaică la Tyras poate deturna opinia, încetățenită în mediul cercetătorilor, privitor la data apariției acestei colonii milesiene la gurile limanului Nistrului.

---

* Cercetare realizată în cadrul proiectului 20.80009.0807.43 „Patrimoniul muzeal și memoria istorică: cercetare, interpretare, prezentare”.

De asupra trecutului. Exemple de arheologie aeriană la siturile epocii fierului din regiunea Nistrului de Mijloc*

CZU: 902.4"638"(282.247.314)

Aurel ZANOCI

 0000-0002-3236-7582

Veaceslav SPRINCEAN

 0000-0001-6719-7387

Mihail BĂȚ

 0000-0001-6642-2888

Interesul pentru fotografia aeriană în arheologie se manifestă încă din a doua jumătate a secolului XIX. Primele imagini ale unui sit arheologic au fost realizate în anul 1874, la Persepolis (Iran). În Europa, primele fotografii aeriene datează din anul 1899, fiind făcute la Forumul roman (Italia). La început, fotografiile erau efectuate din baloane cu aer cald, iar după cel de-al Doilea Război Mondial, acestea au început să fie realizate din avioane de mici dimensiuni. În ultimii ani, cele mai populare aparate de zbor pentru efectuarea prospecțiunilor aeriene devin platformele UAV.

Pe teritoriul Republicii Moldova, zborurile cu scop de prospectare arheologică au început să fie efectuate abia în ultimul deceniu. Deși, anterior, fotografii aeriene au fost realizate în scopuri militare și geodezice, iar cele obținute în anul 1967 au fost utilizate pentru prima dată în cercetarea arheologică. Ca urmare a studierii acestor imagini, K.V. Shishkin reușește să evidențieze, în raioanele de nord ale republicii, mai multe situri din epoca eneolitică și din epoca bronzului, precum Petreni, Odaia-Miciurin, Sofia ș.a. Fotografiile achiziționate în anul 1984 și analizate de V. Bicbaev au confirmat prezența așezărilor menționate anterior și au condus la identificarea unor situri noi – Nicoreni, Ochiul Alb ș.a.

În regiunea Nistrului Mijlociu, primele încercări de fotografiere aeriană din dronă a unui sit arheologic (Saharna Mare) au fost realizate în anul 2018, cu implicarea specialiștilor laboratorului „Fizica Mediului și Modelarea Sistemelor Complexe” (Universitatea de Stat din Moldova). În anii următori, prospectarea aeriană a siturilor arheologice capătă un caracter interinstitu-

---

* Cercetare realizată în cadrul proiectului 20.80009.1606.14 „Patrimoniul arheologic din epoca fierului în regiunea Nistrului Mijlociu și bazinul râului Cogâlnic: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică”.

țional internațional, fiind implicați cercetători de la Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (România) și Universitatea Philip din Marburg (Germania). Ca urmare a acestor eforturi comune, au fost efectuate prospecțiuni aeriene în spații cu un potențial arheologic ridicat din microzonele Saharna și Horodiște-Țipova, precum și în bazinul râului Ciorna.

Aici au fost realizate atât fotografii oblice, cât și verticale ale locurilor unde sunt concentrate, în special, fortificații din epoca fierului (Saharna Mare, Saharna Mică, Cogâlniceni, Horodiște, Glinjeni „La Șanțuri” ș.a.).

Fotografiile oblice au scos în evidență traseul amenajărilor defensive și modul de gestionare a spațiului locuit. Iar procesarea fotografiilor verticale prin intermediul aplicațiilor Pix4Dmapper și Agisoft Metashape a permis modelarea 3D a peisajului și generarea modelelor numerice digitale (DEM) ale suprafețelor. Pe acestea se distinge clar relieful zonelor unde au fost amplasate fortificațiile getice, precum și vestigiile construcțiilor defensive, utilizate la apărarea lor.

Cercetări periegetice în preajma satului Dobrușa, raionul Șoldănești*

CZU: 903.7:902.2(478-22)

Aurel ZANOCI	 0000-0002-3236-7582
Daniel CUCULESCU	 0000-0003-4241-1580
Mihail BĂȚ	 0000-0001-6642-2888
Sergiu SERBINOV	 0000-0001-6163-1111
Vladimir CHITIC	 0000-0003-1950-2820
Victor DULGHER	 0000-0002-9024-4599
Dumitru CONDREA	 0000-0001-9799-7756

În iarna anului 2023, colaboratorul Centrului de Arheologie „Ion Niculiță”, Universitatea de Stat din Moldova, Daniel Cuculescu, a descoperit în pădurea de lângă satul Dobrușa, raionul Șoldănești, în apropierea mănăstirii cu același nume, vestigiile unei fortificații preistorice. Informații despre această cetate, precum și despre alte situri arheologice în preajma localității Dobrușa, nu se regăsesc nici în Repertoriul arheologic al raionului Șoldănești (Haheu 1993) și nici în Registrul Arheologic Național. Fortificația însă este repertoriată în lucrarea lui V. Haheu, „Sisteme de fortificații traco-getice la est de Carpați” (Chișinău 2008), cu mențiunea că a fost descoperită de M. Tcaciuc în anul 1983. De asemenea, existența unei cetăți preistorice „la răsărit de mănăstire” este atestată și în lucrarea lui Gheorghe V. Madan „De la noi din Basarabia” (București 1938).

Plecând de la informațiile existente, în primăvara anului 2023, echipa Centrului de Arheologie „Ion Niculiță” a realizat o serie de periegete atât pe locul presupusei fortificații, cât și în împrejurimi. Ca urmare, a fost constatată existența vestigiilor unui sit fortificat, precum și a unei așezări deschise, în apropiere.

---

* Cercetare realizată în cadrul proiectului 20.80009.1606.14 „Patrimoniul arheologic din epoca fierului în regiunea Nistrului Mijlociu și bazinul râului Cogâlnic: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică”.

Cetatea se află la cca 400 m est de mănăstirea Dobrușa, în locul numit „La Schit”. Ea este amplasată pe un promontoriu de formă quasi-triunghiulară, cu altitudinea relativă de cca 80 m față de albia unui pârâu, care curge la poalele lui. La nord, vest și sud, incinta, cu o suprafață de cca 3 ha, a fost delimitată de pantele abrupte ale promontoriului, iar la est, unde accesul era lesnicios – de un val cu șanț adiacent. Linia defensivă descrie, în plan, un segment de cerc cu lungimea de cca 350 m. Lățimea valului la bază variază de la 8,0 la 14 m, înălțimea fiind de cca 1,8-2,0 m. Șanțul are o deschidere la gură de cca 4-6 m și adâncimea de cca 0,5-1,0 m. În val, în locul unde acesta a fost deteriorat de un drum de pădure, pot fi observate urme de arsură până la roșu. Pe suprafața cetății nu au fost descoperite materiale, care ar permite o încadrare cronologică a sitului.

La cca 350 m sud-vest de fortificație, la poalele ei, au fost descoperite urmele unei așezări deschise (Dobrușa I). Ea a fost amplasată pe o pantă ușor înclinată, cu expoziție spre sud-vest. Aici, de pe o suprafață de cca 275×150 m ($\approx$ 4 ha) au fost colectate peste 180 de fragmente de ceramică modelată cu mâna și o fusaiolă. Unele dintre fragmente păstrează un decor în relief sub formă de proeminențe aplatizate sau brâie alveolate. Astfel de recipiente, conform particularităților, sunt caracteristice culturii getice.

Plecând de la apropierea așezării deschise de fortificație, dar și a modelelor de organizare a spațiului, cunoscute pentru sec. IV-III a. Chr. în regiunea Nistrului Mijlociu, se poate presupune că cetatea din punctul „La Schit” a funcționat în această perioadă.

Schimbări de concept în cercetarea structurilor defensive ale epocii fierului din spațiul dintre Prut și Nistru*

CZU: 902.035"638":902.2(478)

Dumitru CONDREA

 0000-0001-9799-7756

În spațiul pruto-nistrean, la fel ca în alte părți, siturile fortificate din epoca fierului se manifestă la suprafața solului sub forma unei singure sau a mai multor linii defensive, fiecare compusă dintr-un șanț, un val sau, cel mai des, o combinație dintre cele două. În mod normal, valurile ascund ruinele unor construcții cu paramente de lemn și umplutură din pământ amestecat cu piatră. Aceste structuri au fost ridicate fie pe nivelul antic de călcare, fie pe coama valului propriu-zis. Siturile de la Saharna Mare, Saharna Mică, Glinjeni „La Șanț” ș.a. au beneficiat de bastioane, părți întregi ale liniei defensive exterioare. Ele reprezintă o dovadă că apărătorii posedau o tactică elaborată, anticipând un asediu care nu se rezuma doar la un asalt frontal, contrar concluziilor primilor teoreticieni ai fortificațiilor preistorice din spațiul nostru. În mod excepțional, pe lângă cele trei bastioane frontale și opt bastioane dinspre nord-est, fortificația getică de la Saharna Mare mai posedă și o barbacană la intrarea principală.

Inițial, s-a crezut că șanțul și valul reprezintă întărirea tipică a cetăților epocii fierului din această regiune, situație alimentată de sărăcia mărturiilor antice în această privință. Din cele publicate, P. Constantinescu-Iași și Șt. Ciobanu au făcut prima secționare a unei linii defensive (Codreanca), în perioada interbelică, observând în ea urme de „cărămizi” arse. Nici săpăturile efectuate de G. Smirnov în 1946 asupra valului de la Saharna Mare, nici cele de la Ofatinți ale A. Meliukova, în 1952, nu au relevat vreo construcție deosebită în structura valului. Prima descriere, publicată, a unei construcții interne a valului a realizat-o T. Zlatkovskaia (1965), în urma săpăturilor de la Mateuți din 1961. De atunci, secționarea liniilor defensive a devenit un standard în cercetarea arheologică, astfel încât până în prezent acest lucru

---

* Cercetare realizată în cadrul proiectului 20.80009.1606.14 „Patrimoniul arheologic din epoca fierului în regiunea Nistrului Mijlociu și bazinul râului Cogălnic: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică”.

s-a realizat la 35 din cele 100 de fortificații din epoca fierului, cunoscute în spațiul pruto-nistrean. În majoritatea cazurilor (28) s-a constatat că valul reprezintă dărâmătura unui „zid”/unei palisade complexe.

Din totalul de 100, la 27 fortificații au fost atestate câteva linii defensive, care fie că au funcționat simultan (*Trebujeni-Potârca*), fie că sunt din diferite perioade ale epocii fierului (*Butuceni*). În unele situri (*Horodca Mică*), aceeași linie defensivă putea fi reconstruită de mai multe ori în același loc.

Stabilirea contemporaneității sau a decalajului cronologic dintre diferite linii de apărare rămâne una dintre provocările de bază ale arheologilor. Cercetările viitoare vor trebui să elucideze atât detaliile constructive ale valurilor (prezența parapetului pe meterez, caracterul liantului folosit în construcția paramentelor etc.), cât și efortul depus pentru edificarea lor, lucru posibil printr-o abordare interdisciplinară.

Noi descoperii arheologice la Trușeni, municipiul Chișinău*

CZU: 902.2(478-22)

Eugen MISTREANU

 0000-0002-2307-2010

În prezentarea noastră familiarizăm publicul interesat cu noi descoperii arheologice de pe moșia satului Trușeni, municipiul Chișinău. În special, este vorba despre un nou sit arheologic, care, pe baza datelor cunoscute în prezent, coordonate cu Agenția Națională Arheologică, capătă denumirea de Trușeni VII. Acesta este situat la vest – nord-vest de localitate, la 500 metri nord-vest de „iazul lui Rublă”, pe o înălțime la muchia hotarului cu moșia satului Cojușna, centrul așezării având coordonatele 47° 4'53.62"N 28°39'53.63"E. Anterior, suprafața sitului a fost plantată cu viță de vie, actualmente, aici fiind parcele înțelenite, unele cu livezi, altele prelucrate agricol. Nu excludem existența unei așezări fortificate, ținând cont de relieful zonei și de amplasarea pe o înălțime. Însă intervențiile agricole intensive din perioada sovietică au făcut ca elementele de fortificație să fie distruse, respectiv, să nu fie vizibile astăzi la suprafață.

Aici, de pe o suprafață de 200×150 m, au fost identificate mai multe cioburi ceramice, în special pereți de vase, de culoare cenușie-gălbuie, din pastă grosieră cu adaos de șamotă, dar și fragmente de ceramică de culoare cărămizie, care par a proveni de la amfore.

Descoperirea cea mai spectaculoasă și importantă, în accepțiunea noastră, este a unui picioruș de amforă grecească, care, la o analiză preliminară, pare să fie destul de timpurie – sec. V a. Chr. De asemenea, a fost identificat și un fragment de toartă de amforă. Analiza materialului ceramic, descoperit pe sit, ne permite să afirmăm, cu probabilitate, prezența urmelor unei așezări getice timpuri. Materialul amforistic vine să confirme încă o dată relațiile comerciale dintre lumea greacă și cea getică, numită și barbară. Datarea așezării cu sec. V-III a. Chr., desigur, este cea mai acceptabilă la moment, însă recunoaștem că necesită mai multe precizări susținute de mai multe „probe”.

---

* Cercetare realizată în cadrul proiectului 20.80009.0807.43 „Patrimoniul muzeal și memoria istorică: cercetare, interpretare, prezentare”.

Printre cioburile recoltate din așezare, au fost identificate și unele din epoca medievală, lucrate la roată sau cu mâna.

Descoperirea unui nou sit cu un strat getic și unul medieval nu este o excepție pe teritoriul moșiei satului. În preajma Trușenilor, urme ale unei asemenea așezări au mai fost identificate în situl Trușeni II „La Chișera”. Vestigii medievale – atât timpurii, cât și târzii – se întâlnesc în așezările Trușeni I și Trușeni IV.

Sperăm că noul punct arheologic va contribui la completarea hărții răspândirii siturilor getice, precum și la stabilirea intensității locuirii din perioada medievală.

Seceri din fier cu cârlig lateral, descoperite în siturile getice din silvostepa pruto-nistreană*

CZU: 903.21:902.2(478)

Sergiu SERBINOV

 0000-0001-6163-1111

Până în prezent, din siturile datate cu sec. IV-III a. Chr. provin peste 270 de artefacte din fier, care pot fi divizate conform funcționalității lor în: unelte, arme, piese de harnașament, podoabe și piese vestimentare. Dintre acestea, cca 170 fac parte din categoria uneltelor de muncă sau a ustensilelor folosite în diverse practici cotidiene ale comunităților antice. Ele reprezintă exemplare întregi sau fragmente de: clește pentru fierărie, desfundător de foale, dălți, seceri, cuțițe, topoare, sule/străpungătoare, cuie, ace, croșete, cârlige pentru pescuit etc.

Printre uneltele de muncă, întâlnite în siturile getice, se evidențiază secerile, utilizate în agricultură. Din regiunea de silvostepă a spațiului pruto-nistrean provin 19 exemplare întregi, quasi-întregi și fragmentare. Acestea au fost documentate în urma a peste 70 ani de săpături arheologice, unele fiind publicate, altele regăsindu-se doar în rapoartele de săpături. Cele publicate până acum nu s-au bucurat de un studiu mai detaliat, în unele cazuri desenele nu corespund descrierilor sau obiectelor reale. Astfel, a apărut necesitatea de o revizuire a lor.

Toate piesele cunoscute sunt de un singur tip – „cu ghimpe lateral”, lucrate prin forjare, cu mânerul în formă de peduncul scurt și rectangular în secțiune, capătul/vârful acestuia este ascuțit și îndoit lateral sub unghi drept. Lama, în curbură alungită, este o continuare firească a mânerului, îngustându-se spre vârf, pe partea tăișului ele erau prevăzute cu zimți mărunți.

Asemenea seceri au fost descoperite în siturile Alcedar „La Cordon”, Saharna „La Revechin”, Saharna Mică, Saharna Mare, Mașcăuți „Dealul cel Mare”, Trebujeni „Potârca”, Butuceni, Stolniceni „Cetate”, Mârzoaia, Hansca „Pidașca”, Horodca Mică, Tarasova.

---

* Cercetare realizată în cadrul proiectului 20.80009.1606.14 „Patrimoniul arheologic din epoca fierului în regiunea Nistrului Mijlociu și bazinul râului Cogâlnic: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică”.

Cele mai multe exemplare (14) provin din fortificații și doar patru – din așezări deschise. Un exemplar întreg a fost recuperat din împrejurimile s. Butuceni, însă nu se cunoaște contextul descoperirii.

Secerile din fier cu cârlig lateral pe mâner constituie un element care poate fi întâlnit începând cu prima epocă a fierului și se perpetuează de-a lungul unui interval mare de timp. Acestea, încă din perioada antică, aveau o formă desăvârșită și bine adaptată pentru secerișul plantelor. Forma lor aproape nu a suferit modificări esențiale până în zilele noastre.

Practici funerare, cult și sacru în arheologia epocii fierului din spațiul nord-vest pontic*

CZU: 903.8"638"

Andrei COROBCEAN

 0000-0002-9886-301X

Dincolo de semnificația simbolică a sesiunii științifice, care este dedicată memoriei profesorului Ion Niculiță, abordarea unor probleme este importantă în contextul evaluării moștenirii științifice, pe care ne-a lăsat-o regretatul dascăl. Una din direcțiile de cercetare asupra căreia a insistat Ion Niculiță a fost problema reflectării fenomenelor religioase în ansamblurile de vestigii ale epocii fierului din spațiul nord-vest pontic. Tratatul acestei probleme este indispensabilă astăzi și de numele regretatului Tudor Arnăuț, care i-a fost discipol și care a realizat o sinteză despre spațiile sacre și practicile funerare, editată postum.

Domeniul practicilor funerare și al interpretării vestigiilor arheologice din perspectiva fenomenelor religioase reprezintă un teren destul de riscant pentru interpretarea arheologică, în general. La fel ca și orice încercări – mai mult sau mai puțin reușite – de reconstituire a unor manifestări, fenomene și practici culturale, sociale, etnodemografice sau politice, cele asociate aspectelor religioase prezintă numeroase controverse și speculații, determinate de natura informativă limitată a materialelor arheologice. Analogiile etnografice, referințele la materialele antropologiei culturale, foarte importante într-o abordare fenomenologică a structurilor funerare și a celor asociate cultului, doar completează argumentele în favoarea unor căi posibile de interpretare, fără a oferi soluții categorice.

Cercetările din ultimele decenii, efectuate la siturile arheologice din epoca fierului din regiunea nord-vest pontică, în special din spațiul pruto-nistrean, au scos la iveală structuri și contexte arheologice, care au fost asociate fie practicilor funerare obișnuite, fie celor de cult, de sacrificiu sau magico-religios. Un deosebit interes îl prezintă astfel de vestigii sau structuri, desco-

---

* Cercetare realizată în cadrul proiectului 20.80009.1606.14 „Patrimoniul arheologic din epoca fierului în regiunea Nistrului Mijlociu și bazinul râului Cogâlnic: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică”.

perite în contextul așezărilor, de unde și tendința de a trata niște manifestări rituale de sacrificiu. În această privință sunt relevante materialele de la Hansca „Toloacă”, Saharna Mare, Saharna Mică etc. Un caz aparte și cu multe necunoscute îl prezintă incinta fortificată de la Stolniceni „Cetate”, a cărei funcționalitate este încă incertă, din cauza prezenței unei serii de amenajări funerare și nefunerare.

Studierea necropolelor, fără a discuta despre înmormântările izolate, nu poate fi considerată astăzi suficientă pentru concluzii categorice referitoare la evoluția ritualului funerar din epoca fierului, mai ales în ceea ce privește schimbările în tratarea defuncțiilor, înlocuirea inhumației cu incinerarea și caracterul biritualismului specific comunităților de la mijlocul mileniului I a. Chr.

Note pe marginea orizontului din secolele II-I a. Chr. de la Roșiori-Dulcești

CZU: 902.2(498)

Vasile IARMULSCHI 0000-0002-9013-1973
Octavian MUNTEANU 0000-0001-9340-8002

Unul dintre cele mai cercetate obiective arheologice, din ultimii 10-15 ani, din județul Neamț este situl de la Roșiori-Dulcești. Potrivit autorului investigațiilor arheologice, dr. G.-D. Hânceanu, în situl respectiv au fost descoperite urme de locuire din diferite etape preistorice – La Tène timpuriu (sec. V-IV a. Chr.), „bastarnic” (sec. II-I a. Chr.), epoca romană mijlocie, atribuită așa-numiților daci liberi (mijlocul sec. II – prima jumătate a sec. III p. Chr.) și medievală timpurie (sec. VI-VII p. Chr.).

În cadrul mai multor publicații, apărute în ultimii 10 ani, autorul cercetărilor arheologice de la Roșiori-Dulcești s-a expus în mod diferit cu privire la orizontul din secolele II-I a. Chr. din acest sit. Pentru că opinia exprimată de colegul nostru nu întotdeauna este în consonanță cu viziunile noastre privind evoluția comunităților din acest segment cronologic, am decis, în cadrul acestei comunicări, să reluăm discuția privind descoperirile datate în sec. II-I a. Chr. din această așezare.

Totodată, vom aborda și utilizarea unor termeni care ni se par improprii, cum ar fi, spre exemplu, atribuirea calificativului etnic pentru ceramică. Astfel, deja a devenit uzual pentru cercetătorul sitului de la Roșiori să utilizeze sintagma „ceramica bastarnă” pentru recipientele lustruite cu marginea fațetată și tortițe în „X” din categoria vaselor fine sau a celor acoperite cu barbotină din cea a ceramicii grosiere. Evident, este vorba de adaptarea „tradiției” mai vechi a transpunerii unor calificative etnice asupra unor culturi întregi, cum a fost, spre exemplu, cazul culturii Scitice, a culturii Getice, a culturii Sarmatice etc. Considerăm că perpetuarea unor terminologii improprii nu face decât să distorsioneze receptarea fenomenelor ce stau în spatele culturilor arheologice și ar fi cazul să inițiem o discuție în acest sens, care se dorește a fi în viitor una amplă și consistentă.

Mai mult, terminologia ni se pare mai puțin potrivită și în cazul utilizării calificativului „getic” în raport cu cultura arheologică propriu-zisă, ce definește segmentul cronologic din secolele II-I a. Chr. Ne surprinde că autorul cercetărilor de la Roșiori-Dulcești reușește să desprindă în așezarea cercetată două niveluri getice, pe care le ancorează în perioada secolelor IV-I a. Chr., utilizând sintagma *așezarea getică*, inclusiv pentru nivelul corespunzător secolului I a. Chr.

Cupele locale cu decor în relief și grupul Padea – Panagyurski Kolonii. Dileme și corespondențe

CZU: 903-033.64:902.2(498)

Daniel SPÂNU

 0009-0007-8825-6092

Cupele hemisferice locale cu decor în relief reprezintă o categorie de excepție a ceramicii destinate banchetului din Dacia preromană. Această categorie de recipiente pentru băut reflectă aculturația comunităților de la Dunărea Inferioară și din sudul Transilvaniei la modelele culturale elenistice târzii. Împrumuturile elenistice sunt reflectate de tehnologie, de morfologie și de ornamentică, dar și de modul de întrebuințare a acestor cupe. Cercetarea imitațiilor locale („getice”) după cupe cu decor în relief elenistice („deliene” sau „megariene”) a fost inițiată în deceniul al șaptelea al secolului XX. Vreme îndelungată, manufacturarea imitațiilor locale a fost considerată ca specifică regiunilor dintre Carpați și Dunărea Inferioară, datorită numărului mare de exemplare descoperite în situri din Muntenia (Popești, Zimnicea, Piscu Crăsani ș.a.). Raritatea relativă a cupelor locale cu decor în relief în spațiul dintre Stara Planina (Munții Balcani) și Dunărea Inferioară se datorează, cel mai probabil, stadiului puțin avansat de valorificare a materialelor. Descoperiri recente indică folosirea intensă a cupelor cu decor în relief în sudul Transilvaniei și, izolat, chiar și în bazinul Someșurilor (Moișgrad). Datarea cupelor locale cu decor în relief acuză unele incertitudini. Totuși se poate aprecia că tehnologia acestor cupe a fost adoptată la Dunărea Inferioară în cursul secolului al II-lea a. Chr. (cel mai probabil, după mijlocul acestuia). Producția locală a fost – foarte probabil – perpetuată până după mijlocul secolului I a. Chr. Nu există indicii ale folosirii cupelor locale cu decor în relief în epocă augusteică. În termeni relativi, perioada de producție a acestor cupe poate fi sincronizată fazelor LT D1 și D2a.

Prin datarea lor specifică și prin distribuirea lor pe ambii versanți ai Carpaților Meridionali, cupele locale cu decor în relief dețin o importanță culturală particulară. Producerea și utilizarea acestor recipiente ilustrează un fenomen complementar acelor procese, care au generat manifestări culturale similare în Transilvania și la Dunărea Inferioară în perioada târzie a

La Tène-ului. Răspândirea ritualului funerar Padea – Panagyurski Kolonii de-o parte și de alta a Carpaților Meridionali a stat, probabil, la baza acestor procese integratoare. Descoperiri recente contribuie substanțial la aprofundarea periodizării înmormântărilor grupului Padea – Panagyurski Kolonii. Integrarea cupelor locale cu decor în relief în contexte funerare este rar sau nesigur atestată. Nicio astfel de cupă – întreagă sau fragmentară – nu a fost descoperită într-o înmormântare de tip Padea – Panagyurski Kolonii. Unele cupe locale cu decor în relief ilustrează eroi călare – o temă iconografică cu valențe mitologice evidente. Această iconografie poate fi corelată semnificației simbolice a depunerii de arme și de piese de harnașament din mormintele Padea – Panagyurski Kolonii. Cu alte cuvinte, ritualul funerar și iconografia reliefulor unora dintre cupe ar putea fi percepute ca expresii ale unui limbaj simbolic comun. Această corelare este susținută și de iconografia anumitor falere din tezaurile dacice (e.g. Lupu, Surcea).

Contextul social al consacrarilor microasiatice și macedonene

CZU: 903.7(392+497.17)

Iulian MOGA

În cuprinsul acestei prezentări mă voi axa îndeosebi pe câteva observații legate de tipologia acestor categorii de epigrafe privitoare la consacările și eliberările de sclavi în context sacru, insistând asupra particularităților regionale și asupra reperelor cronologice. Voi reliefa însă, în cea de-a doua parte a comunicării, situațiile întâlnite în Beoția, la Cheroneea, în Asia Mică, cele puse îndeosebi în legătură cu sanctuarul lui Helios Apollo Lairbenos și, în Macedonia, la Leukopetra, acolo unde dedicațiile sunt adresate Mamei Autohtone a Zeilor.

Elemente germanice prezente în teritoriul est-carpatic în secolul al II-lea p. Chr.

CZU: 904(=112.2)(498)

Ștefan HONCU

Spațiul est-carpatic a cunoscut o evoluție diferită de-a lungul secolelor, în special în perioadă ulterioară cuceririi romane, fie că vorbim de intervalul cronologic aferent secolelor II-III p. Chr., fie că discutăm de veacurile următoare. Din acest punct de vedere, este interesant să urmărim modul în care au interacționat diferite populații așezate în teritoriul aflat la răsărit de munții Carpați. Cu ocazia cercetărilor arheologice, efectuate pe varianta ocolitoare a orașului Bacău, au fost descoperite o serie complexe specifice populației germanice. Autorul acestor rânduri prezintă cronologia, distribuția artefactelor și integrează rezultatele obținute în contextul evenimentelor istorice din epoca respectivă. Astfel, în urma parcurgerii literaturii de specialitate, s-a putut constata că, până în momentul de față, nu au fost publicate artefacte sau menționate posibile așezări care să poată fi atribuite populației germanice din acest interval de timp. O reevaluare a materialului arheologic publicat ne-a permis să identificăm mai multe tipuri de obiecte specifice acestei populații, chiar dacă până în momentul de față acest fapt părea de neconceput.

Descoperiri din epoca romană la Gotești (r-nul Cantemir)*

CZU: 903:902.2(498-22)

Vlad VORNIC

 0000-0003-2796-7716

Sergiu MATVEEV

 0000-0001-8515-2852

Goteștii au intrat în literatura arheologică în anul 1960, prin semnalarea de către N. Chetraru și Em. Rikman a două descoperiri funerare întâmplătoare, făcute în perimetrul localității. Primul complex a fost localizat în vatra satului, spre N de biserică, fiind descoperite în anul 1958 două morminte de inhumație, dintre care unul avea ca inventar o cupă romană de lut, cu două toarte, iar altul – o verigă-cercel din sârmă de bronz. Pe baza ritului funerar și a inventarului arheologic, cimitirul a fost datat în primele secole ale erei noi și atribuit sarmaților. Al doilea sit funerar s-ar afla la SV de sat, pe malul abrupt al văii râului Prut, la V și NV de o fostă fermă de vite. Cu ocazia săpării unor gropi de siloz, în anul 1958, au fost descoperite un număr neprecizat de morminte de inhumație, prevăzute cu vase de lut și morminte de incinerare în urnă. Din materialele arheologice descoperite au fost recuperate partea superioară a unei amfore romane și fragmente de vase de tip Cerneahov. Aceste materiale ceramice, dar și altele provenind din raza satului Gotești, au fost transmise și se păstrează astăzi la Muzeul Ținutului Cahul, ele necesitând a fi introduse complet în circuitul științific. Este de menționat că în repertoriul siturilor arheologice din epoca romană, publicat de Em. Rikman în anul 1975, a fost inclus doar cimitirul sarmatic, necropola sau vreo așezare de tip Sântana de Mureș-Cerneahov nefiind menționate. În schimb, în lucrarea de sinteză a aceluiași cercetător, apărută în același an, este consemnată și ilustrată o cană de lut romană, păstrată întregă, dar care ar proveni din cuprinsul unei așezări de tip Cerneahov, fără însă ca aceasta să fie localizată. În repertoriul arheologic din anul 1993, păstrat în arhiva MNIM, ca situri din epoca romană sunt menționate un cimitir sarmatic și o așezare Cerneahov, dar care n-au putut fi identificate

---

* Cercetare realizată în cadrul proiectului 20.80009.1606.14 „Patrimoniul arheologic din epoca fierului în regiunea Nistrului mijlociu și bazinul râului Cogâlnic: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică”.

în teren, făcându-se trimitere la articolul lui N. Chetaru și Em. Rikman din 1960.

O altă descoperire arheologică din epoca romană a fost realizată la Gotești în anul 2019. Este vorba de o căniță lucrată la roată, din pastă fină, găsită fortuit, în cursul unor lucrări de excavare, efectuate în marginea de SV a localității. Cănița de lut a fost aflată plină cu pământ, ulterior fiind recuperate din interiorul ei trei mărgelile, dintre care una de chihlimbar și două, mai mici, din pastă de sticlă. După toate probabilitățile, aceste obiecte făceau parte din inventarul unui mormânt sarmatic, distrus prin lucrările de excavare.

Considerații privind un graffito de pe o amforă Zeest 80, descoperită în spațiul est-carpatic

CZU: 903.23:902.2(498-22)

Ana HONCU

 0000-0002-4310-7321

Ștefan HONCU

Scrisul de pe amfore reprezintă o categorie separată de inscripții care aveau, de obicei, un caracter comercial sau economic: denumiri și caracteristici ale conținutului, cantitatea transportată sau depozitată, comercianți, proprietari de amfore, cumpărători etc.

Comunicarea noastră propune lectura unui graffito, în limba greacă, de pe o amforă ce aparține tipului Zeest 80. Recipientul a fost aflat în situl de tip Sântana de Mureș Cerneahov, din comuna Negrileşti, jud. Galați, într-o groapă, împreună cu câteva chiupuri. Din punct de vedere cronologic, amfora poate fi datată pe parcursul veacului al IV-lea p. Chr. Acest tip de amforă se distinge prin mânerle sale relativ supradimensionate, care se prind imediat de sub buza amforei și de zona diametrului maxim al vasului. Corpul este ovoid și prezintă, de obicei, striuri, gâtul este relativ lat și conic, iar marginea este simplă. Baza este formată dintr-un picioruș scurt și solid. În zona gâtului, deasupra corpului amforei, au fost inscripționate cuvintele ΝΑΥΚΛΕΡ (...) ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ.

Acestea pot fi asociate cu prima etapă a procesului de transportare–încărcare a recipientului pe navă, la locul de origine al conținutului. Astfel, inscripția scoate în evidență informații semnificative despre activitatea comercială și societatea aflată la est de Carpați în secolul al IV-lea p. Chr.

Complexele metalurgice din așezarea medievală timpurie de la Hansca*

CZU: [904:669]:903.4(478-22)

Gheorghe POSTICĂ

 0000-0002-2609-1575

Metalurgia fierului este atestată la toate etapele așezării medievale timpurii de la Hansca.

Resturi ale prelucrării fierului au fost descoperite în 67 de complexe arheologice, datate în perioada secolelor V-XVI, inclusiv, din secolele V-VII – în nouă construcții (4 locuințe, 5 gropi), din secolele VIII-IX – în 16 construcții (8 locuințe, 1 atelier, 4 cuptoare, 2 cuptoare metalurgice și 1 groapă), din secolele X-XI – în 33 de construcții (9 locuințe, 1 atelier, 1 dependință, 1 cuptor simplu, 11 cuptoare metalurgice și 10 gropi), din secolele XII-XIII – în patru construcții (2 locuințe, 1 cuptor metalurgic și 1 groapă), din secolul XIV – în trei construcții (3 locuințe) și din secolele XV-XVI – în două gropi.

În așezarea de la Hansca au fost descoperite peste 20 kg de minereu de fier, o lupă din fier de circa 0,6 kg, peste 100 kg de zgură de fier și circa 150 de duze din lut ars de la foale.

Cele mai semnificative complexe metalurgice de la Hansca sunt 14 cuptoare de redus minereu de fier. Aceste construcții erau de tip furnal tronconic, amenajate în sol steril, prin săpare verticală, fiind prevăzute cu groapă de acces în față.

Cuptoarele aveau o deschizătură de foc, în partea superioară, de circa 10-20 cm și o gură de acces de circa 20×20 cm – în partea inferioară, la nivelul vetrei.

Camera interioară a cuptoarelor era circulară sau ovală. În baza dimensiunilor vetrelor se deosebesc cuptoare cu capacitate mică (diametrul 0,30-0,40 m) – cinci construcții, medie (d=0,50-0,60 m) – patru construcții

---

* Cercetare realizată în cadrul proiectului 20.80009.1606.06 „Cercetarea și valorificarea patrimoniului arheologic medieval din Republica Moldova”

și mare (d=080-0,90 m) – trei construcții. Înălțimea cuptoarelor păstrate integral era de 0,45-0,50 m.

Majoritatea absolută a cuptoarelor metalurgice (11) datează din perioada secolelor X-XI, acestea fiind localizate în șapte grupuri teritoriale din cadrul așezării – câte un cuptor în grupurile de locuințe nr. II, nr. VIII, nr. X, nr. XII și nr. XIII, într-un caz erau două cuptoare – în grupul nr. V, iar în altul – grupul nr. IV – patru cuptoare.

Din perioada secolelor VIII-IX datează două cuptoare, descoperite în grupul teritorial nr. V și în grupul nr. XVIII. Pe de altă parte, din perioada secolelor XII-XIII datează un singur cuptor metalurgic, aflat în unitatea teritorială nr. XVIII. În același timp, din perioada secolelor V-VII și XIV-XVI nu sunt documentate cuptoare metalurgice.

Noi date arheologice privind locuințele medievale descoperite la Orheiul Vechi*

CZU: [904:64]:902.2(478)

Ludmila BACUMENCO-PÎRNĂU

 0000-0002-6725-7578

Cercetările arheologice efectuate de-a lungul deceniilor în perimetrul situ-ului medieval de la Orheiul Vechi (săpături: G.D. Smirnov, P.P. Birnea, Gh. Postică ș.a.) au condus la descoperirea unor importante mărturii privind habitatul și complexele de locuire ale comunităților orășenești așezate în preajma cetății orheiene din valea râului Răut.

Date noi referitoare la structurile de locuire medievale din această zonă au fost obținute cu ocazia efectuării săpăturilor arheologice lângă zidul estic al fortificației medievale în campaniile din anii 2017 și 2018, când au fost cercetate două locuințe, care au funcționat în perioada secolelor XIV-XV. Scopul comunicării de față este de a prezenta rezultatele studierii datelor privind locuința L2/2017, datată în a doua jumătate a secolului al XV-lea.

Locuința L2 reprezintă o construcție adâncită cu o singură încăpere, prevăzută cu o instalație de foc, ale cărei urme au fost identificate la nivelul podelei. Ca rezultat al săpăturilor, au fost degajate complet laturile locuinței. Intrarea cu trepte săpate în roca de calcar a fost dezvelită pe latura sudică a complexului. Pe latura estică a fost identificată o nișă săpată în rocă. Din umplutura acestui complex de locuire provin numeroase fragmente de vase din pastă de lut de culoare cenușie sau roșiatică, unele smălțuite, având forme și decor tipice vaselor de gătit și servit, folosite în perioada domniei lui Ștefan cel Mare și a urmașilor săi. De asemenea, în umplutura complexului au fost găsite resturi faunistice, unelte și obiecte de uz casnic, piese de harnașament ș.a. O monedă de argint emisă în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, recuperată din nivelul inferior al umpluturii, indică funcționarea locuinței în secolul al XV-lea.

---

* Cercetare realizată în cadrul proiectului 20.80009.1606.06 „Cercetarea și valorificarea patrimoniului arheologic medieval din Republica Moldova”.

Sesizarea organelor de urmărire penală în cazul infracțiunilor contra patrimoniului arheologic*

CZU: 343.13:343.37:902

Artur COTRUȚĂ 0000-0003-4082-0356
Igor CIOBANU 0000-0002-2569-5991
Mihail BĂȚ 0000-0001-6642-2888
Constantin PISARENCO 0000-0001-5548-4653

Ca și oricare activitate judiciară, punerea în mișcare a urmăririi penale în cazul infracțiunilor contra patrimoniului arheologic este condiționată de intervenția unui act care să determine declanșarea sa. Plângerea constituie prima etapă în desfășurarea activității de urmărire penală. În lipsa acestei etape, nu se poate începe și continua urmărirea penală.

Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova (în continuare CPP) menționează faptul că plângerea se întocmește de către o persoană fizică sau juridică, cărora le-au fost cauzate un prejudiciu prin comiterea unei infracțiuni. Plângerea poate fi făcută în scris sau formulată oral, consemnată într-un proces-verbal (art. 263, alin. (1) și alin. (2) CPP). Totodată, actul poate fi depus și în formă electronică, fiind certificat prin semnătură electronică. Depunerea plângerii poate fi realizată personal sau de un reprezentant legal / avocat în interesele clientului său (art. 58 alin. (3) și art. 263, alin. (4) CPP).

În conformitate cu art. 263, alin. (3) CPP, plângerea trebuie să conțină numele, prenumele, calitatea și domiciliul petiționarului; descrierea faptei care formează obiectul plângerii sau a denunțului; indicarea făptuitorului, dacă este cunoscut, și a mijloacelor de probă. Chiar și în cazurile când petiționarul nu a indicat corect încadrarea juridică a faptei, motivul obiectiv fiind lipsa studiilor juridice, este esențial ca organul de urmărire penală să poată identifica elementele constitutive ale infracțiunii: obiectul infracțiunii, latura obiectivă, subiectul infracțiunii și latura subiectivă. Prin urmare,

---

* Cercetare realizată în cadrul proiectului 20.80009.1606.14 „Patrimoniul arheologic din epoca fierului în regiunea Nistrului Mijlociu și bazinul râului Cogâlnic: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică”.

chiar și după începerea urmăririi penale, în cazul când încadrarea juridică nu a fost corectă, procurorul poate recalifica fapta penală. La plângere pot fi anexate și probe precum extrase din repertoriul arheologic național, acte de evaluare a bunurilor imobile, articole științifice cu privire la valoarea culturală a bunului, date geodezice și topografice, fotografii relevante cazului ș.a.

Instituțiile de stat care au împuterniciri legale în domeniul protecției patrimoniului arheologic pot uza de prevederile mai multor acte legislative: *Legea cadastrului bunurilor imobile* nr. 1543/1998; *Legea privind protejarea patrimoniului arheologic* nr. 218/2010; *Legea privind protejarea patrimoniului cultural național mobil* nr. 280/2011; *Codul Penal* – art. 186, alin. (2¹) Furtul; art. 187, alin. (2¹) Jaful; art. 188 alin. (2¹) Tălhăria; 190 alin. (2¹) Escrocheria; art. 191 alin. (2¹) Delapidarea averii străine; art. 222 Profanarea mormintelor; art. 248 alin. (5), Contrabanda; *Codul Funciar* (atunci când acțiunile făptuitorului au dăunat stratul arheologic) etc.

După depunerea plângerii, organul de urmărire penală dispune prin ordonanță, în termen de 30 de zile, începerea urmăririi penale (art. 274 CPP).

SECȚIA
ISTORIE MEDIEVALĂ
ȘI MODERNĂ

**Ciclul vieții Sf. Parascheva d in Epivat în picturile exterioare
de la biserica Tăierii Capului Sf. Ioan Botezătorul din Arbore**

CZU: 271-526.62(498):27-36

Emil DRAGNEV

 0000-0001-6174-161X

Cultul Sfintei Cuvioase Parascheva de Epivat (de Târnovo, Vidin, Belgrad etc.) se evidențiază, în mod special în Țara Moldovei, cu mult înaintea aducerii moaștelor sale de la Patriarhia din Constantinopol pe către Vasile Lupu. S-a insistat că deosebita sa venerare își are originea în a doua domnie a lui Petru Rareș (1541-1546), care, în timpul șederii sale la Constantinopol, ar fi adresat rugăciuni în fața moaștelor Sf. Parascheva, aflate la catedrala patriarhiei, pentru izbânda în opera de recuperare a tronului Moldovei. În legătură cu aceasta au fost puse și ciclurile vieții Sf. Cuv. Parascheva de la Arbore și catedrala episcopală Sf. Parascheva din Roman. Cercetarea materialului documentar ne arată că hramul inițial al catedralei episcopale din Roman ar fi fost cel al Sf. Martire Parascheva Romana (lucru confirmat de actul din 12 aprilie 1458). Schimbarea consacării se produce pe vremea lui Sf. Ștefan cel Mare, la o dată necunoscută, dar oricum anterioară atestării documentare a hramului modificat prin actul din 20 aprilie 1488. De asemenea, chiar dacă s-ar accepta datarea picturilor bisericii de la Arbore cu anul 1541, prezența ciclului Sf. Cuv. Parascheva de Epivat în grandioasa suită hagiografică din nișa zidului vestic (în continuitatea ciclurilor *Vieților Sff. Gheorghe, Dimitrie și Nichita*), pare a fi o reacție prea promptă la promovarea cultului său de către voievodul Petru Rareș, revenit pe tron chiar în acest an. Având însă motivele de a data picturile de la Arbore mai aproape de data construcției bisericii (1503), am considera că prezența ciclului respectiv la Arbore, la ctitoria unui om apropiat și de încredere al Sf. Ștefan cel Mare, hatmanul Luca

Arbore, ar confirma mai curând redimensionarea cultului Sf. Cuv. Parascheva de Epivat în timpul domniei ilustrului voievod, care, de asemenea, îi închină biserica de la curțile sale domnești din Cotnari. Ciclul iconografic de la Arbore conține zece scene, din care jumătate sunt legate de moaștele sfinte (deshumare, sfințire, transferuri). Cantitatea scenelor și componența ciclului ne face să presupunem că sursa sa iconografică s-ar regăsi în icoanele (sârbești, bulgare, haliciene) în care reprezentarea Sf. Cuv. Parascheva este încadrată în ciclul vieții sale. O componență destul de apropiată a ciclului Sf. Cuv. Parascheva (10 scene) apare pe icoana ucraineană din secolul XVI de la Muzeul Național din Varșovia. Ciclul din catedrala episcopală din Roman este mai dezvoltat, dar și aici cca. jumătate din scene conțin subiectele după săvârșirea sfintei (s-au conservat 11 scene pe zidurile sudic, vestic și nordic al pridvorului, 3-4 scene au dispărut împreună cu surparea zidului estic). Studiul ciclului iconografic al Sf. Cuv. Parascheva de la Arbore indică în calitate de sursă literară *Prologul*, toate scenele regăsindu-și sursele în acest text (de altfel, urmat și în alcătuirea *Menolog*-urilor ilustrate din sec. XV-XVI), spre deosebire de icoanele ucrainene, unde se înregistrează influența textului hagiografic, alcătuit de Eftimie de Târnovo. În același timp, în picturile murale din Moldova și pe icoanele balcanice și ucrainene nu regăsim niciun ecou al adaosurilor textului eftimian, aduse de către Grigorie Țamblac, privind transferul moaștelor la Vidin și Belgrad în condițiile expansiunii otomane, toate ciclurile oprindu-se la transferul moaștelor la Veliko Târnovo.

Pierderea bisericilor cu pictură murală exterioară din Țara Românească

CZU: 271-523-526.62(498)

Șarolta SOLCAN

 0000-0002-5815-0699

Pictura murală exterioară pe bisericile ortodoxe din Țările Române a fost răspândită începând cu Evul Mediu. În Moldova au fost realizate cele mai remarcabile picturi murale în secolele XV-XVI. Acestea se remarcă prin faptul că îmbracă integral monumentul prin culorile puternice, rezistente la acțiunea factorilor naturali, prin realizarea artistică deosebită a temelor alese. Aceste lăcașuri de cult se bucură de o binemeritată recunoaștere internațională, fiind incluse în patrimoniul UNESCO.

De un destin mai puțin fericit au avut parte bisericile cu pictură murală exterioară din Țara Românească, deși aici au fost foarte răspândite. Bisericile care s-au păstrat au fost ridicate, în cea mai mare parte, în secolele XVIII-XIX, pe ruinele unor lăcașuri mai vechi. Dintre ele multe sunt de lemn și au fost tencuite. Aspectul picturii exterioare a acestor biserici este diferit de al celor din Moldova, suprafață pictată, adesea, e mai restrânsă, rezumându-se frecvent la pridvor și la medalioane. Diferă tematica picturilor, care în Țara Românească este mult mai variată, fiind inspirată atât din textele sacre, cât și din poveștile populare, din fabulele care circulau în perioada în care ele au fost realizate. Zugravii-pictori, autorii respectivelor picturi murale, proveneau din „școlile” de pictori din împrejurimi.

La începutul secolului al XX-lea erau 220 de biserici cu pictură murală exterioară pe teritoriul Țării Românești. Dintre ele 145 erau în Oltenia. În cursul deceniilor, multe dintre aceste biserici au dispărut, astfel astăzi mai există 80 în Oltenia. Numărul bisericilor respective a scăzut, deoarece multe au fost uitate după construirea unor lăcașuri de cult noi, iar pentru altele nu s-au găsit fonduri necesare restaurării.

Deși numărul acestor centre de spiritualitate românească a scăzut vertiginos în ultimele decenii și acum mai sunt unele care, sub privirile localnicilor și ale autorităților, se prăbușesc încet, ca, de exemplu, cele din satele Budurăști (cod LMI: VL-II-m-B-0969 /20151), Măgureni (VL-II-m-B-09810

/2015) din județul Vâlcea, Ogretin (PH-II-m-B-16553 /2015) din județul Prahova, iar multe altele sunt deja ruinate.

Cu toate că viitorul acestor minunate creații ale artei românești pare a fi sumbru, nu trebuie uitate eforturile Fundației Pro Patrimonio, ale Ambulanței pentru Monumente Istorice, ale Institutului Național al Patrimoniului, ale unor ONG-uri și ale localnicilor, depuse pentru salvarea lor.

Străduințele Fundației Pro Patrimonio s-au încununat de succes și de recunoaștere internațională, pe de o parte, prin salvarea uneia dintre cele mai valoroase biserici de lemn cu pictură murală exterioară, Biserica Urși, din județul Vâlcea, pe de altă parte, prin obținerea premiului Comisiei Europene pentru Patrimoniul, în 2021, pentru restaurarea și conservarea acestui edificiu.

Unele aspecte ale implicării cazacilor în disputele pentru tronul Moldovei în a doua jumătate a secolului al XVI-lea

CZU: 94(498)“15”

Ion CHEPTENE

 0000-0001-9443-2522

Pe toată durata secolului al XVI-lea, căzăcimea a jucat un rol important în treburile politice interne ale Țării Moldovei. Aceștia devin mult mai prezenți în politica moldavă și în spațiul politic sud-est european în a doua jumătate de secol al XVI-lea, pe fundalul unei instabilități politice interne în Țara Moldovei, precum și al acutizării rivalității polono-turcești. După ce în iunie 1574 este înlăturat din domnie Ioan vodă cel Cumplit (1572-1574), Țara Moldovei intră în perioada unor lupte permanente pentru tron, cazacii devenind, în acest sens, mult mai activi. În perioada respectivă, venirea la putere a domnului Petru Șchiopu (1574-1577; 1577-1578; 1578-1579; 1582-1591) deschide calea numeroaselor conflicte pentru domnie între domnișori, impostori cazaci care, prin medierea vădită din partea magnașilor polonezi, urmăreau ocuparea scaunului domnesc. Magnașii, după 1573, puteau acționa liber în propriul folos, odată ce regalitatea a pierdut din influența sa politică și se afla într-un permanent declin odată cu instituirea Republicii. Coroana poloneză, la rândul său, urma să ia în calcul factorul politic în creștere al tătarilor în treburile „moldovene”, ceea ce a creat necesitatea – din partea polonezilor – de a identifica un „element de balanță”. În calitate de instrument al politicii în „treburile moldovene” a fost utilizată căzăcimea care, deopotrivă cu magnașii ce aveau mari latifundii în zona Ucrainei, urma să promoveze politica poloneză în Moldova, fără a provoca distrugerea balanței de forță, instituită prin acordurile polono-turcești.

Astfel, luptele pentru tron în care s-au implicat Ioan, Alexandru, Petru și Constantin, cât și implicarea altor „aventurieri”, au fost intens utilizate de polonezi. Chiar dacă unii acționau în detrimentul intereselor Coroanei, pe moment, în termen lung, ei s-au dovedit utili intereselor geopolitice ale Rzeczpospolitei.

În prezenta comunicare, prin analiza unor documente de arhivă, tindem de a prezenta unele aspecte ale implicării cazacilor în luptele pentru tronul Moldovei.

Evoluția frontierei moldo-transilvane în istoriografia română

CZU: 930(498):[94:341.222](498.3+498.4)

Alexandru BEJENARU 0000-0001-6508-3917

Frontiera moldo-transilvană a reprezentat unul din cele mai timpurii hotare ale Țării Moldovei de la momentul întemeierii sale. Deși aceasta nu a devenit ținta unor conflicte politico-militare de anvergură, în comparație cu trecutul dinamic al frontierei moldo-polone, moldo-muntene sau a posesiunilor moldovene în Bugeac, istoria hotarului moldo-transilvan a beneficiat de o atenție sporită din partea istoricilor români, ale căror opinii și direcții de cercetare vor fi discutate în comunicarea de față.

Printre primii savanți ce s-au oprit asupra subiectului hotarului moldo-ardelean a fost Dimitrie Cantemir, care, în *Descrierea Moldovei*, menționa modificarea frontierei în folosul lui Ștefan cel Mare după conflictul său cu Matei Corvinul, noua linie pornind „...de la izvoarele Ceremușului spre izvoarele Sucevei, Moldovei, Bistriței și Trotușului până la râul Milcov și s-a pus ca hotar între cele două țări...”. Epoca domniei lui Ștefan cel Mare a atras atenția istoricilor români mai ales în legătură cu cazurile Cetății-de-Baltă și a Ciceului, obținute de la regele Ungariei și rămase sub administrația succesorilor domnului Moldovei în prima jumătate a secolului XVI.

Contribuții majore în studiul genezei și evoluției frontierei moldo-ardeleene vor data din perioada interbelică, cunoscând atât studii generale, cât și discutarea unor episoade particulare privind hotarul dintre cele două regiuni. Ioan C. Băcilă a oferit o primă reconstrucție a evenimentelor, care au determinat evoluția frontierei moldo-transilvane de la începuturi și până la unirea Principatelor Române din 1859. Alți istorici, precum Teodor Bălan și Victor Andrei, s-au oprit asupra delimitărilor de hotar cu autoritățile transilvane în zona muntelui Sahard în secolul XVII și, respectiv, cu autoritățile austriece în a doua jumătate a secolului XVIII.

În perioada postbelică, subiectul hotarului moldo-ardelean nu s-a bucurat de o atenție majoră comparativ cu perioada anterioară, cunoscând doar publicarea post-mortem, în 1973, a articolului lui T. Bălan despre conflictul dintre Moldova și Transilvania pentru regiunea Dornei. La etapa

actuală a istoriografiei române, remarcăm contribuțiile aduse de istoricul român Alexandru Daniel-Piticari în monografia sa, publicată în anul 2021, în care cercetătorul a tratat în mod amănunțit statutul dregătorilor de la frontiera moldo-ardeleană, luând în calitate de studiu de caz exemplul vornicilor ocolului domnesc al Câmpulungului Moldovenesc.

Repere documentare inedite privind viața și activitatea movilencelor. Studiu de caz: Maria și Anna

CZU: 929.52:929.73(498)

Lilia ZABOLOTNAIA

 0000-0001-9807-5809

Recent, în arhivele din Polonia (Biblioteca din Kórnik a Academiei de Științe a Poloniei, Muzeul Național din Varșovia) au fost depistate o serie de documente și scrisori inedite ale celor două personaje feminine celebre din dinastia Movilă – Anna și Maria – care au lăsat o amprentă semnificativă în istoria relațiilor moldo-poloneze. Printre acestea se regăsesc actele de litigiu privind moștenirea, testamentul și scrisorile personale. Introducerea în circuitul științific a noilor surse documentare are o semnificație importantă și deosebită.

În primul rând, materialele descoperite au o valoare informațională istorică excepțională, prin deschiderea unei noi pagini în studierea dinastiei Movileștilor. În al doilea rând, noile descoperiri aduc lumină în rezolvarea unor probleme controversate din activitatea și viața privată a acestor două personalități. Rezultatul investigațiilor obținute permite elucidarea mai multor probleme, cum ar fi conturarea unor spițe genealogice, precum și precizarea unor date necunoscute din viața personală și activitatea socială a movilencelor și a copiilor lor.

Scopul acestei cercetări este completarea studiilor cunoscute cu noi contribuții proprii de documentare și introducerea în circuitul științific a izvoarelor de abordare actualizată a valorii zestrei și a averii moștenite de la neamul Movilă, a dispozițiilor testamentare, a relațiilor interpersonale de familie etc. Scrisorile movilencelor, în special cele cu conținut testamentar și economic, reprezintă un demers investigativ separat, ele conținând date noi despre anii de viață ai movilencelor.

În contextul cercetării, aducem unele informații prealabile referitoare la sigiliile anexate în aceste documente, care, în viziunea noastră, reprezintă un interes separat. În acest sens, menționăm elemente din stema dinastiei Movilă și din cea a Țării Moldovei, evidențiate în câmpul unor sigilii.

Mai mult ca atât, mesajul informațional al documentelor oferă oportunitatea de a distinge coloritul epocii, modul de viață, mentalitatea femeilor din prima jumătate a secolului al XVII-lea.

Brânză zburată, cașcaval parmezan, iaurt... Din istoria alimentației populației din Țara Moldovei (sfârșitul sec. al XVI-lea - începutul sec. al XIX-lea)

CZU: 94:641(498)"15/18"

Alina FELEA

 0000-0002-7449-0001

O problemă deosebită pentru studierea istoriei vieții cotidiene este cea a alimentației populației. Prin această cercetare ne propunem să suplینim golul istoriografic, tratând un subiect din istoria alimentației – consumul de lactate de către populația Țării Moldovei la sfârșitul sec. al XVI-lea - începutul sec. al XIX-lea. Importanța acestei cercetări reiese din necesitatea cunoașterii obiceiurilor alimentare ale populației din Țara Moldovei, inclusiv ale elitelor, fiind importantă și pentru a crea o imagine mai completă despre cultura alimentară a comunității. Izvoarele cercetării sunt documentele de epocă, publicate în culegeri cunoscute, relatările călătorilor străini, same de visterie etc.

Un rol important în alimentația tuturor categoriilor de locuitori din Țările Române, în special în perioada liberă de post, îl aveau laptele și produsele *lactate* (smântâna, untul, brânza, cașul etc.). Activitatea tradițională economică a populației din Țara Moldovei, în care creșterea animalelor ocupa un rol de frunte, a fost un factor decisiv pentru prezența laptelui și a produselor lactate în rația alimentară. Tradițional, se consuma cotidian laptele (fie laptele de vacă, laptele de oaie, de capră sau de bivoliță) și produsele lactate obținute din acest lapte. Contemporanii epocii notau, în legătură cu aceasta, că unui țăran, pentru a-și întreține familia, îi era suficient să aibă o vacă sau două. Unii călători străini, care fie au vizitat Țările Române, fie au trăit un timp mai îndelungat în ele, remarcău consumul cotidian al laptelui, a zerului și coraslei, a brânzei și untului, remarcând că „atunci când au mămăligă și lapte, se socotesc fericiți”.

Brânzeturile tradiționale constituiau o varietate. Astfel, sursele menționate: brânză dulce, brânză zburată, brânză sărată, caș, urdă, cașcaval, inclusiv cașcavalul Parmezan. Părerile călătorilor străini referitoare la calitatea brânzeturilor erau diferite: unii le apreciau foarte înalt: „... numită (brânză)

albă, ..., unde extrag untul din ea și o prefac într-o brânză, numită cașcaval, care are forma și gustul celui care se face în Sicilia. Se mai face și o (altă) brânză de un format mai mare și dintr-un fel de pastă, foarte bună la gust, numită caș de munte”, alții susțineau că brânza preparată în Moldova este de o calitate proastă. Sursele mai pomenesc de untul proaspăt și untul sleit. Iaurtul a fost amintit de un anonim turc din sec. al XVIII-lea, care relatează că din Bugeac se duce „la Constantinopol lapte, iaurt” și sublinia, totodată, că în „brațele Dunării” iaurtul era minunat.

Deoarece laptele și produsele lactate sunt alimente care se alterează ușor, ele trebuiau prelucrate corespunzător și păstrate în anumite condiții. Laptele proaspăt fie era fiert și consumat, fie se punea la prins în ulcioare, ulcele și putinele, care se depozitau în beciuri. Brânza, de obicei, era sărată și conservată în sărămură. Brânza, urda și laptele erau depozitate și transportate în putini de diferită capacitate, ulcele, bărbânțe, iar brânzeturile mai puteau fi păstrate și în burdufuri.

Uneori produsele lactate se furau și/sau pentru ele se judecau. Persoanele care se ocupau cu prepararea sau vânzarea brânzeturilor se numeau *brânzari*. Lactatele erau de diferită calitate, respectiv și costul lor varia.

Îmbinarea elementelor româno-ucrainene în personalitatea lui Paisie Velicikovski

CZU: 929:271-72(498)

Ion GUMENĂI

 0000-0002-4501-3855

Paisie Velicikovski este cunoscut drept o personalitate marcantă, care a revivificat viața monahală atât din spațiul românesc, cât și din cel ortodox în ansamblu, fiind un demn urmaș al lui Nicodim de la Tismana – cel care a pus bazele și a organizat viața monahală în spațiul românesc. Născut la Poltava, Paisie Velicikovski s-a realizat și a fost sanctificat în spațiul românesc. El reprezintă o reflecție inversă a lui Petru Movilă, cel care se naște la sfârșitul sec. XVI în Țara Moldovei, dar se realizează, în cele din urmă, ca mitropolit în Malorusia.

Materialul propus spre dezbatere se axează pe combinarea celor două elemente ce l-au format și conturat pe Paisie Velicikovski (în acest caz, din varii motive, am lăsat la o parte așa laturi ca elementul athonit, sau cel grec personalizat, în special, prin lucrările Sfinților părinți).

În primul rând, ne-am propus să analizăm influența primită de către tânărul Petru la Kiev, prin intermediul mitropolitului Antonie Putneanul, precum și cauzele care l-au făcut pe viitorul stareț al mănăstirilor Țării Moldovei să tindă spre stabilirea sa în spațiul românesc, scop ce l-a dominat o perioadă îndelungată de timp, fiind realizat în cele din urmă.

Nu a fost trecută cu vederea nici perioada aflării rasoforului Platon la schiturile monahale de la Dolhăuți, Treistenii și Cârnelul, unde poate fi urmărită o îmbinare a elementului românesc și a celui ucrainean, dacă luăm în considerare faptul că o parte din călugări sau chiar duhovnici și stareți se trăgeau din locurile natale ale lui Velicikovski, Malorusia.

Tocmai aceasta este perioada când Paisie Velicikovski va învăța limba română și când va deprinde elementele vieții monahale de tradiție athonită. Este elucidată și activitatea lui Paisie în calitatea sa de stareț la mănăstirile Dragomirna, Secu și Neamț, precum și conexiunea lui cu elementul ucrainean. Ne referim la legăturile începute încă din timpul aflării la Muntele

Athos cu Mitropolia Kievului, dar și cu hatmanul cazacilor P. Kalnâșevskii, în vederea unui ajutor financiar pentru obștea sa monahală, care, în perioada athonită, a avut o situație destul de complicată.

De asemenea, starețul poartă o serie de corespondențe cu diferite persoane din spațiul ucrainean, pentru explicarea și rezolvarea problemelor legate de viața monahală și cea de credință. Astfel, se observă o legătură nu doar de interes economic, dar și spirituală, care va influența viața monahală din tot spațiul slav în secolul al XVIII-lea și în cel următor.

Nu în ultimul rând, ne vom referi la ucenicii și urmașii lui Paisie Velicikovski, mulți dintre care fiind de origine malorusă, după o perioadă de ședere în obștea paisiană, reveneau în spațiul slav, reformând viața mănăstirilor în stil paisian.

Conceptul social-politic și național al lui Nicolae Ghepețchi

CZU: 929:[32+271-72](498)

Ion EREMIA

 0000-0002-2007-9233

Examinată prin prisma cuvântărilor din Duma a III-a și a IV-a de Stat a Imperiului Rus, personalitatea preotului Nicolae Ghepețchi apare ca o figură proeminentă a timpului său, datorită cărui fapt a beneficiat de aprecieri înalte atât din partea contemporanilor săi, cât și a cercetătorilor ulteriori, care, într-o măsură mai mare sau mai mică, i-au studiat activitatea. Ghepețchi a pledat pentru prosperarea economică a Basarabiei. Un loc important în activitatea lui l-a ocupat școala primară și el s-a pronunțat pentru susținerea financiară a acesteia din partea statului. Sprijinul financiar din partea statului trebuia acordat nu numai comunităților urbane și zemstvei, ci și comunităților rurale. Ghepețchi a susținut categoric menținerea în continuare a școlilor parohiale, insistând ca acestea să nu fie scoase de sub autoritatea bisericii și trecute sub autoritatea Ministerului Învățământului Public. El a fost un apărător fidel al clerului ortodox și îi critica dur pe cei care atacau biserica oficială. Ghepețchi aprecia rolul prioritar al bisericii ortodoxe în „adunarea pământului rusec” și menținerea „intereselor naționale rusești”, împărtășind opinia conform căreia criteriul religios coincide, în cea mai mare parte, cu cel național-ortodox care ar fi sinonim cu rus, cel catolic fiind sinonim cu polonez, iar adeptul iudaismului este sinonim cu evreu. Odată cu pierderea credinței, considera Ghepețchi, omul ortodox pierde și naționalitatea rusă. Dar aceasta nici pe departe nu însemna că el se identifica pe sine cu rușii, adresându-se către aceștia cu fraza „voi, oameni ruși”. Mai mult chiar, Ghepețchi îi considera de alt neam (инородцы) pe rușii din Basarabia, comparativ cu populația indigenă moldovenească. El a fost împotriva sporirii privilegiilor pentru celelalte confesiuni religioase din imperiu, văzând în aceasta diminuarea pozițiilor bisericii ortodoxe în societate. N. Ghepețchi s-a pronunțat pentru studierea și cunoașterea „limbii moldovenești”, pentru studierea ei și a disciplinelor predate în școala primară în „limba moldovenească” pe parcursul a doi ani de zile, dar pleda și pentru studierea limbii ruse, pentru – argumenta dânsul – a nu închide elevilor calea de a-și continua studiile la instituțiile de învățământ superior

din Imperiul Rus. Mai mult chiar, N. Ghepețchi considera că, dacă moldovenii se roagă lui Dumnezeu în limba lor maternă, aceasta nu prezintă niciun pericol pentru existența Statului Rus. El s-a pronunțat și în problema mănăstirilor închinată, adică a acelor mănăstiri care depindeau de mănăstirea Sfântul Spiridon din Iași, solicitând ca veniturile acestora să rămână în Basarabia. El critică vehement autoritățile imperiale pentru faptul că acordă puțină atenție Basarabiei, dar și pentru faptul că aceasta nu primește resursele financiare care, de fapt, aparțin ei, resurse ce sunt date unor regiuni și pentru interese ce nu corespund obiectivelor pentru care sunt destinate. Ghepețchi nega cu vehemență existența ideilor separatismului în Basarabia. Cel mai probabil, motivul era ca să preîntâmpine o nouă „eliberare” a Basarabiei, adică represaliile din partea autorităților imperiale, așa cum s-a întâmplat, spre exemplu, în Georgia. Locuitorii Basarabiei, considera dânsul, sunt fideli Imperiului Rus. Dar, în urma evenimentelor revoluționare din Imperiul Rus din anul 1917, N. Ghepețchi a acceptat ideea autonomiei pentru regiunea Basarabia.

Problema cercetării elitei în istoriografia contemporană

CZU: 930:316.344.42(498.7)"18"

Sorin GRAJDARI

 0000-0001-9385-5195

În ultima perioadă, problema elitelor prezintă un interes sporit pentru numeroși cercetători – atât de peste hotare, cât și de la noi din țară. Deși acest subiect a pătruns în circuitul științific de ceva vreme, problemele care apar sunt diverse și complexe. În istoriografia contemporană, definirea conceptului de *elită* ocupă un rol central. Chiar dacă, uneori, interpretările sunt diferite, elita rămâne până la urmă partea cea mai bună și activă a unei societăți. Pe lângă definirea conceptului de *elită*, în istoriografia contemporană au fost puse în discuție și alte probleme legate de acest subiect: rolul elitelor în istorie, conflictul elitelor, unele observații privind teoria elitelor etc.

În istoriografia românească problema elitelor a fost deja abordată și cercetată de numeroși cercetători, ca A. Zub, S. Tănase, P. Bejan, Al.F. Platon, C. Turliuc, Gh. Teodorescu, F. Ioncioaia, R. Câmpeanu, S. Retegan, Șt.M. Ceaușu, L. Năstasă, S.B. Moldovan, C. Ioja, A. Mihalache ș.a. Aceștia consideră că elitele sunt grupuri sociale care trebuie privite ca unități distincte, dar care nu pot fi apreciate unilateral. În istoriografia din Republica Moldova acest subiect abia a fost pus în discuție. În 2013, la Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei, în cadrul proiectului „Elite social-politice și economice ale Basarabiei (1812-1918)” (director de proiect dr. S. Bacalov), a fost organizată o conferință științifică dedicată elitelor, unde au participat atât cercetători din Republica Moldova, cât și din România, Bulgaria, și ale cărei lucrări s-au publicat în câteva culegeri de studii și documente.

Un interes deosebit pentru studierea elitei comercial-industriale din Basarabia sub regim de dominație țarist a manifestat cercetătorul V. Tomuleț. Rezultatele obținute pe parcursul anilor și-au găsit reflectare într-un capitol special în monografia dedicată influenței politicii comerciale asupra genezei și constituirii burgheziei comerciale din Basarabia în anii 1812-1868. Problema elitelor este studiată și de cercetători ca S. Bacalov, V. Bivol, C. Gherasim, A. Emilciuc ș.a.

Elitele constituie un fenomen natural, tipic pentru fiecare societate, iar membrii elitei sunt oameni înzestrați cu calități specifice, care îi plasează în vârful piramidei sociale. Făcând o retrospectivă, putem afirma că fiecare societate, în diferite perioade de timp, și-a creat propria elită, iar formarea și evoluția ei a fost determinată de specificul dezvoltării țării.

În ansamblu, elitele constituie un subiect relativ nou de cercetare. Dacă e să ne referim la spațiul dintre Prut și Nistru, în special pentru tinerii cercetători, prezintă interes problema elitelor comercial-industriale alogene din Basarabia sub regim de dominație țarist. În lipsa unei lucrări speciale dedicate acestui subiect, sporește și mai mult interesul cercetătorului față de această tematică.

Din acest considerent, interesul nostru se orientează spre studierea elitei comercial-industriale din Basarabia în secolul al XIX-lea, cea care deținea pârghii importante în viața economică și realiza puterea economică în societate.

Locul și rolul Carantinei din Ismail în cordonul sanitar rus de la Gurile Dunării (1813-1856)

CZU: 930.316.344.42(498.7)"1813/1956"

Andrei EMILCIUC

 0000-0003-0634-5002

Expansiunea militară a Rusiei în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea avea să însemne și debutul unei expansiuni sanitare, prin construcția de carantine și cordoane sanitare la noile hotare ale imperiului. În conformitate cu prevederile Tratatului de Pace de la București din 16/28 mai 1812, această dublă expansiune ajunge la Prut și Dunăre. Un rol important în cadrul noului cordon sanitar avea să-l joace Carantina de la Ismail.

În baza unor surse documentare publicate și inedite din Fondul Cancelariei Guvernatorului Basarabiei al Arhivei Naționale a Republicii Moldova, ne propunem să analizăm evoluția Carantinei din Ismail – atât din punct de vedere al statutului, cât și al importanței în cadrul cordonului sanitar de la hotarul dunărean al Imperiului Rus. În acest scop, analizăm o serie de probleme, precum: discuțiile cu privire la locul unde urma a fi instituită carantina, dar și cu privire la desemnarea în calitate de Carantină Centrală, soluționarea de către aparatul birocratic rus a chestiunilor administrative curente ce apăreau în funcționarea carantinei, acoperirea cheltuielilor și gestionarea veniturilor carantinei, reparația clădirilor carantinele, asigurarea carantinei cu alimente, lemn și alte provizii necesare, numirea și schimbarea personalului etc.

Războiul Crimeii (1853-1856) reflectat în presa din Basarabia

CZU: 355.48(477.75)''1853/1956''.070(498.7)

Cristina GHERASIM

 0000-0002-8615-6086

Războiul Crimeii a influențat evoluția politică, socio-economică și culturală a Imperiului Rus, inclusiv a regiunii Basarabiei, situate în imediata vecinătate a operațiunilor militare. În studiul de față, analizăm evenimentele legate de Războiul Crimeii, reflectate în paginile unui singur periodic din Basarabia – Bessarabskie Oblastnye Vedomosti (publicat începând cu 17 iulie 1854). Analiza acestei publicații ne permite să identificăm mai multe rubrici care reflectă evoluția războiului și impactul acestuia asupra populației. Prima dintre aceste rubrici conține decretul imperial referitoare la acțiunile militare și la deplasarea armatei spre front, din care putem afla localitățile ce au intrat în contact cu armata și impactul pe care aceasta l-a avut asupra oamenilor de rând. O altă rubrică cuprinde mulțumirile administrației țariste către poporul Basarabiei (nobili, negustori, clerici, țărani etc.) pentru sumele de bani, îmbrăcăminte, tutun, materiale pentru bandaje etc., donate armatei ruse și răniților în război. Spre exemplu, administrația țaristă își exprimă recunoștința locuitorilor din Ismail pentru cele 1500 de ruble donate, negustorilor din Reni pentru contribuția la realizarea îmbrăcăminte pentru 100 de soldați, Societății amatorilor de muzică din Chișinău pentru banii donați ca urmare a organizării unor concerte în favoarea soldaților răniți în momentul trecerii Dunării etc. În fine, un loc aparte este dedicat mărturiilor soldaților de pe front, precum, de exemplu, *Cazuri private din viața a apărătorilor Sevastopolului, Scrisoarea de la Sevastopol din 15 iunie 1855, Despre blocada porturilor Mării Negre și Mării Azov* etc.

Aplicarea în satul Tabani, județul Hotin a reformei agrare din 1868 și tentativa de emigrare a țăranilor în regiunea Amur

CZU: 94:332.2.021.8(498.7-22)"1868"

Valentin TOMULEȚ

 0000-0003-4696-2064

Documentele de epocă în care este abordat subiectul pus în discuție atestă că implementarea Regulamentului agrar din 14 iulie 1868, în special, repartizarea loturilor de pământ în diferite localități ale Basarabiei, a fost un lucru dificil, a necesitat timp și efort – atât din partea țăranilor, cât și din partea administrației de stat județene, regionale și imperiale. Problema a apărut din cauza că unii proprietari funciari nu s-au conformat dispozițiilor regionale și imperiale, păstrându-și în proprietate cea mai bună parte a moșiei, beneficiind de acest drept regulamentar, alegându-și cele mai fertile și mănoase loturi, amplasarea cea mai favorabilă geografică a moșiei, iar în unele cazuri, n-au inclus, sub diferite pretexte, o parte din terenuri în componența moșiei ce urma a fi repartizată țăranilor. Exemplu elocvent, în acest sens, este tentativa țăranilor din satul Tabani, județul Hotin, de a primi în folosință lotul deplin de pământ, în mărime de 8 desetine, prezentând pe parcursul anilor plângeri și cereri în diferite instanțe județene, regionale și imperiale, în care solicitau soluționarea problemelor legate de repartizarea loturilor de pământ, care, convențional, pot fi compartimentate, cu mici întreruperi, în patru mari etape:

- 1) 15 martie 1871 – 20 octombrie 1882;
- 2) 6 mai 1884 – 20 februarie 1885;
- 3) 7 februarie 1906 – 22 august 1909;
- 4) 23 iulie 1911 – 25 aprilie 1913.

Respectiv, într-o perioadă de timp de cca 45 de ani de la data enunțării reformei agrare din 1868, țăranii din satul Tabani, timp de 17 ani, au fost într-o corespondență permanentă cu instituțiile județene, regionale și imperiale, în încercarea de a-și rezolva problemele legate de modul și specificul înzestrării lor cu pământ, și 28 de ani – în situație de repaus relativ. În pofida curajului și dârzeniei, a insistenței și perseverenței, tentativa țăranilor nu

s-a încununat cu succes. În consecință, începând cu vara anului 1902, se desfășoară o nouă etapă în istoria sătenilor, când la 31 mai – 59 (60) de familii, iar la 19 iunie – 140 de familii vor depune cereri de a se strămuta în regiunea Amur, Rusia, în căutare de pământ.

Un interes deosebit prezintă cele două liste (tabele) – datate cu 31 mai și 19 iunie 1902 – ale țăranilor care au manifestat dorința de a se strămuta în regiunea Amur. Ele conțin informații prețioase despre componența familiei (similar recensămintelor fiscale), suprafața pământului deținut în proprietate și valoarea în ruble a acestuia, cealaltă avere, inclusiv casa de locuit, construcțiile auxiliare, forța de tracțiune, vitele mari și mici cornute etc. și prețul în ruble a fiecărei unități luate în parte, pentru ca suma obținută în timpul vânzării să le ajungă țăranilor pentru drum, hrană și construcția locuinței la noul loc de trai. Pentru a primi permisiunea de a pleca, în baza legii din 15 februarie 1902, țăranul trebuia să dispună nu mai puțin de 300 de ruble pentru amenajare la noul loc de trai, nu mai puțin de 30 de ruble pentru fiecare membru al familiei mai mare de 10 ani și 10 ruble – mai mic de 10 ani, pentru drum și hrană. În baza legii din 19 martie/16 aprilie 1901, de dreptul de a emigra în Siberia beneficiau doar persoanele care la locul de trai dispuneau de mai puțin de jumătate din lotul de pământ stipulat de Regulamentul din 1868 sau care în componența familiei nu aveau un număr necesar de brațe de muncă mature (mai puțin de două persoane), precum și cei cărora la locul de trai le rămâneau minori sau persoane inapte de muncă.

Respectiv, din numărul celor 60 de solicitări, înregistrați în tabelul din 31 mai, dreptul de a pleca în regiunea Amur au primit doar 14 familii.

Tramvaie belgiene în Chișinău (1895-1947)

CZU: 94:625.46(498.7-25)"1895/1947"

Ionel MUNTEANU

 0009-0009-3967-1040

Pentru a obține un loc privilegiat în economia mondială și pentru a îndeplini toate funcțiile necesare acestei „ecuații”, Belgia avea nevoie de o industrie bine dezvoltată. Urmând modelul englez, Liège, Namur, Charleroi și multe alte orașe belgiene au introdus mașinile electrice, mașinile cu abur sau mașinile cu gaz, care au ajutat la fabricarea unor cantități mari de produse finite. Cel mai căutat și prelucrat material a fost fierul. Încă din această perioadă, Belgia a reușit să-l transforme la standarde superioare, în special în cazul pieselor forjate. Este cunoscut faptul că Belgia nu a ocupat primul loc în Europa în privința utilajelor sau mașinilor tehnologice, precum Germania sau Marea Britanie, dar a știut întotdeauna cum să-și atragă clienții. Chiar dacă belgienii au găsit resurse să pornească „motorul” economic al țării, Germania și Franța dețineau deja metode mult mai practice și mai avansate, studiate și predate în universități.

Bancherul Édouard Empain a pus în circulație primele tramvaie galbene în Liège, care au fost folosite și în Cairo și Astrakhan, urmând ca în 1900 să fie introduse și la Paris. „Atelierul de Construcții Electrice” din Charleroi trebuia să facă față firmei concurente „Atelierul Electric German”, liderul mondial al epocii respective. Empain a fost numit „regele tramvaielor”, datorită capitalului deținut în urma înființării firmei *Tractebel* și *Société de traction et d'électricité*. Principalul client al bancherului belgian a fost Rusia, motiv pentru care și-a dezvoltat afaceri în Sankt Petersburg, Odessa, Tashkent, Ekanterinodor, Chișinău și multe alte orașe. Veniturile au fost considerabile, iar economia Belgiei a resimțit o creștere foarte rapidă.

În cercetarea de față ne propunem să prezentăm documentele inedite regăsite în fondul *Empain* din cadrul Muzeului Regal African din Tervuren, Belgia. Tema în discuție reprezintă un subiect secundar, însă considerăm utilă analiza acestor documente din arhivele muzeului african, pentru completarea lacunelor existente în istoriografia relațiilor moldo-belgiene. Fondul menționat mai sus cuprinde o mulțime de documente privind înființarea firmei *Tramways Chișinău* (1895-1947), problemele financiare, personalul, continuarea activității firmei în cadrul Regatului României și lichidarea afacerii.

SECTIA
ISTORIE
CONTEMPORANĂ

**Centenarul înființării Episcopiei Hotinului. Visarion Puiu –
episcop al Hotinului (1923-1935). Câteva considerații privind
alegerea, învestirea și înscăunarea sa**

CZU: 27-725(091)

Aurel-Florin ȚUSCANU

Îndată după Marea Unire de la 1918, conducătorii Bisericii basarabene și-au exprimat dorința de a trece sub jurisdicția Sf. Sinod de la București, prin câteva Congrese bisericești, organizate în vederea reînființării unor vechi Eparhii, precum Episcopia Hotinului și Episcopia de Ismail - Cetatea Albă. Astfel, la 10 martie 1923, au fost reînființate, prin Legea nr. 920/1923, două Eparhii în spațiul basarabean: Episcopia Hotinului, cu reședința la Bălți, și Episcopia Cetății Albe, cu reședința la Ismail. La 16/29 martie 1923, Congresul Eparhial extraordinar, întrunit la Chișinău pentru desemnarea candidaților pentru cele două scaune vlădicești, a aprobat, cu unanimitate de voturi, alegerea lui Visarion Puiu al Argeșului ca episcop al Hotinului, fapt ce s-a concretizat la 17 martie 1923, când Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, întrunit la București, l-a ales în unanimitate, fiind apoi confirmat și investit de către Rege, prin Înaltul Decret Regal nr. 1410 din 30 martie 1923.

Învestirea sa a avut loc în ziua de 18/31 martie 1923 la Palatul Regal din București, unde M.S. Regele Ferdinand i-a înmănat toiagul de arhipăstor. Tradiția bisericească consemna că, după alegerea și învestirea unui nou ierarh eparhial, acesta trebuia să fie prezentat clerului și credincioșilor în eparhia sa, fiind înscăunat de către mitropolitul locului, cel care îi va înmăna însemnele episcopale și gramata mitropolitană.

Înscăunarea episcopului Visarion la Bălți a fost fixată pentru ziua de 23 aprilie/6 mai 1923, dar, din pricina unor împrejurări neprielnice, ceremonia a fost amânată pentru ziua de 13 mai 1923. La înscăunarea ierarhului s-au citit două Gramate Mitropolitane de recunoaștere, iar nu una, cum ar fi fost normal: prima – a Arhiepiscopului Gurie Grosu al Chișinăului, cel care a și oficiat ceremonia, iar a doua – a mitropolitului Moldovei Pimen Georgescu. Disputa privind apartenența canonică asupra Episcopiei Hotinului se va rezolva abia după doi ani, când o a treia mitropolie (cea a Bucovinei) va lua în jurisdicție canonică noua Episcopie a Hotinului.

În cei 12 ani cât a păstorit la Bălți, episcopul Visarion Puiu a consemnat multe și mărețe fapte vrednice de pomenire, iar noi, văzând lumina faptelor bune pe care a lăsat-o în istorie, să-l cinștim după cuviință, așezându-l unde-i este locul, în panteonul marilor ierarhi și patrioți pe care i-a zămislit acest pământ binecuvântat al Moldovei.

„Limbajul macaronic” în Chișinăul interbelic

CZU: 94:316.334.56(478-25)

Lidia PRISAC

 0000-0002-3406-3670

Imediat după unire, cam peste tot în orașe se auzea doar limba rusă [...]. Geologul Ion Th. Simionescu semnala faptul că limba străină la Chișinău își înfipsea rădăcini atât de adânci, încât, la începutul perioadei interbelice, era greu să fi fost pe deplin înlocuită chiar în casele moldovenilor.

Petre Cazacu amintește faptul că la Chișinău aproape toate gazetele apăreau în rusește, iar românești erau doar două: *Dreptatea* național-liberală și *Steaua* averescană. Potrivit relatărilor unui refugiat rus, în anul 1926, în oraș toți vorbeau rusește.

Chișinăul era orașul în care se întâlneau toate graiurile pământului. Strada Alexandrovskaia, în zilele de sărbătoare, pe porțiunea dintre Grădina Publică și colțul str. Armenești, ridica din cel puțin șapte idiomuri asurzitoare larmă. Limba țării era „vorbită mai mult în vechiul Chișinău, cu ulițele strâmbe, întortocheate”, ce făceau „din loc în loc ocolul unei așezări bătrânești, moldovenești, împrejmuată de uluci din șipcă neagră putrezită [...]”.

În general, așa cum amintește Mihail Sadoveanu, în Basarabia interbelică, mai ales în anii 1920, nu arareori puteau fi întâlnite personaje care vorbeau într-un „jargon fantastic, alcătuit din vreo patru-cinci limbi”. Spre exemplu, Ernest Ernestovici, creionat de penița scriitorului, prezintă chipul unui basarabean tipic, cu o identitate etnică nedefinită, cu un lexic macaronic și dezintegrat social, care vorbea rusa și, concomitent, alte câteva limbi, fiind „coborâtor dintr-un neam de oameni cam vag, poate ruși, poate nemți, poate poloni”, care, înaintea „grozavei furtuni” în care se prăbușise un mare imperiu, „vorbea rusește și-l înțelegea toată lumea”, iar acum nu știa cărei naționalități aparține.

În pofida culturalizării în limba română, la aproape zece ani de administrație românească, atât în mediul rural, cât și în cel urban al Basarabiei, se atestau curenți serioase, de „stâlcire”, a limbii române la nivelul de scriere, mai ales, a afișelor și tabelelor de reclamă, care „ultragiază sarcastic bunul

simț, pălmuiesc drastic indiferența organelor oficiale și își bat joc [...] de ceea ce avem mai scump ca popor: limba”. Din cele câteva „mostre basarabene” pot fi amintite, spre exemplu, următoarele: „Domnul Beznes are «bandaje de buric, ciorapi de gume, așterne pentru treaptă șesa, dorsaloșinute»; „Dacă doriți încălțăminte neobișnuită după placul Dv... trimiteți-ne în scris culoarea și fasonul. Iar în caz de inconveniență, primim marfa înapoi și banii restituim” (magazinul cehoslovac „Bata”); la „Magazinul de librărie «Kniga» se află în vânzare: cărți copilărești, ilustrate, poveste. Subscriere la jurnale” etc. În Chișinăul „tuturor posibilităților” mai puteau fi găsite: „Atelier de curăță; atelier de rihuit ghete și formă de cisme; atelier de linge dame și bărbați; atelier de șapcalie; curse de seară pentru elevi și eleve; atelier de casornici; atelier de ciubotar; atelier de piei jupuite”.

Deja în anii 1930, în pofida tuturor carențelor, când cineva venea pentru prima dată la Chișinău, toți se mirau că se vorbea cu ușurință românește. În orice ramură de activitate se găseau nenumărați „regățeni”, în primul rând, ieșeni. Spre finele perioadei interbelice, toți erau obligați să vorbească românește.

Abatorul Municipal – „stomacul orașului Chișinău”

CZU: 94:637.513.12(478-25)

Ion Valer XENOFONTOV 0000-0002-5993-1235

În perioada interbelică se considera că, la fel ca piața, și „abatorul alimentează stomacul unui oraș”. Abatorul Municipiului Chișinău se afla în afara urbei, între calea ferată care ducea spre Tighina și șoseaua Muncești. Era spațiul de sacrificare a vitelor, porcinelor și mieilor, carnea fiind destinată consumației cetățenilor.

În octombrie 1919 a început aplicarea măsurilor poliției sanitare veterinare pentru combaterea epizootiei de pleuro-pneumonie la vitele mari cornute, fiind necesar a găsi o piață suficientă de desfacere pentru carnea rezultată din tăierea vitelor care proveneau din focarele infectate, ce trebuiau distruse. În acest scop, Directoratul de Agricultură din Basarabia, Oficiul Veterinar și Zootehnic, a ordonat medicului sanitar, comisar general pentru combaterea epizootiei, să permită măcelarilor din orașele unde consumarea de carne era mare (Chișinău, Brăila, Galați ș.a.) să cumpere și să transporte carne de la abatoarele din zonele infectate, deoarece acolo se sacrificau vitele sub controlul personalului veterinar, care gestiona stârpirea focarelor de boală.

Între 20 și 25 decembrie 1919, a fost convocat Congresul Veterinarilor Basarabeni. Specialiștii au constatat faptul că situația abatoarelor din Basarabia era una intolerabilă din punct de vedere al igienei. În starea respectivă de funcționare, nu putea fi asigurată sănătatea populației. Drept urmare, se solicita introducerea în Basarabia a regulamentului pentru abatoarele din Vechiul Regat, în acest fel se considera că se va pune capăt stării de lucruri înapoiate și periculoase.

La mijlocul anilor 1930, s-a pus accentul de îmbunătățirea condițiilor igienice ale Abatorului Municipal. Au fost reparate pavilioanele de căsăpire a animalelor, fabrica de prelucrat mațe, pavilionul pentru sărarea și păstrarea pieilor. Aceste modernizări au costat municipalitatea 423 920 lei, înscrise în bugetul de exercițiu al anilor 1934-1935. La fel, au fost reconstruite canalizarea din curtea abatorului cu apă, s-au construit grădii de lemn la tavanul corpului principal al abatorului, au fost reconstruite grădii de fier

deasupra canalelor pentru scurgerea murdăriilor, s-a amenajat o baie pentru lucrători. Au fost achiziționate vehicule mecanice moderne pentru transportarea cărnii de la abator la piață. În anul bugetar 1936-1937, Abatorul Municipal a dispus de un excedent de 559 292 lei.

Potrivit Ordonanței nr. 27 a municipiului Chișinău din 5 mai 1938, vânzarea cărnii *en-gros* se efectua la abator, începând de la 20 kg în sus. Având în vedere abuzurile comise înaintea sărbătorilor pascale cu articolele de consumație publică, la care se majorau prețurile fără nicio justificare, Primăria municipiului Chișinău a fixat prețurile maxime pentru carnea de miel de calitate I (mielul cântărind mai mult de 2 kg) – 25 lei pentru 1 kg, iar pentru mielul de calitate II (mielul cântărind până la 2 kg) – 20 lei pentru 1 kg.

Conform Ordonanței nr. 12 din 22 martie 1940 a Primăriei Municipiului Chișinău, se interzicea consumația sub orice formă a cărnii de bovine, ovine și porc în zilele de miercuri și vineri ale săptămânii, atât în localuri publice de consumație, cât și în gospodăria particulară. În acele zile era interzisă vânzarea cărnii fie în formă proaspătă, fie conservată sau preparată (mezeluri), iar în zilele premergătoare (marți și joi) era oprită tăierea animalelor pentru consumația publică. Excepție de la aceste dispoziții se făceau doar cu prescripții medicale pentru bolnavii internați în spitale sau sanatorii. Restricția nu viza carnea de pasăre și de pește.

Spre anul 1940, directorul Abatorului Municipal era V. Ulinici, iar inten-dent – M. Grossu.

Viața cotidiană în Basarabia anilor 1930. Eforturi de modernizare a confortului populației. Schimbări și probleme

CZU: 94:304.9(478)"1930"

Aurel FONDOS

Această lucrare își propune să exploreze unele aspecte de civilizare, precum electrificarea satelor, inovațiile în mass media și radiou, apariția mașinărilor tehnice, care, fiind elemente de transformare remarcabile, au influențat considerabil dinamica pozitivă a dezvoltării vieții cotidiene în mediul rural și urban al Basarabiei interbelice. Aspectele menționate de modernizare a vieții cotidiene a Basarabiei în componența României Mari au reprezentat un subiect constant de studiu și cercetare. Ele au îmbunătățit și diversificat majoritatea ramurilor de trai al locuitorilor la sat și oraș.

Totodată, au fost întâmpinate și depășite multe obstacole obiective și subiective. Cea ce este hotărâtor în civilizarea satelor sau ceea ce împiedică progresul de acolo este faptul amplasării acestor sate departe de centrele cu industrii dezvoltate, de căile de comunicații, de porturi pentru exportul produselor, de orașele cărora să le vândă cerealele, leguminoasele etc.

Astfel, în ceea ce privește electrificarea rurală în Basarabia pe parcursul timpului, s-a dovedit că acest proces a fost o pârghie a progresului social. În acest context, îmbunătățirea modului de viață cotidian în această perioadă s-a manifestat prin modernizarea social-economică, prin mecanizarea proceselor de prelucrare în agricultură și în gospodăriile țărănești, prin îmbunătățirea alimentației, sporirea standardului de viață al locuitorilor satelor ș.a.

În concluzie, eforturile de modernizare a confortului populației din mediul rural și urban s-au evidențiat printr-o perseverență a poporului român, care a depășit numeroase greutăți și obstacole în perioada interbelică. În cei 22 de ani de administrație românească, în Basarabia s-a investit mai mult decât într-o sută de ani de dominație țaristă.

Totodată, această epocă și, îndeosebi, anii '30 au fost pentru Basarabia nu numai o perioadă de încercare, dar și un semn al începutului modernizării elementelor de bază ale vieții cotidiene și al îmbunătățirii confortului populației din comunitățile rurale și urbane. În același timp, este regretabil faptul că perioada respectivă nu a fost suficientă, anexarea Basarabiei și războiul întrerupând acest proces istoric important.

Acasă la Nicolae Titulescu. Un patrimoniu simbolic: de la conacul boieresc din Oltenia la palatul diplomatului din Micul Paris

CZU: 32-051(498)

Alexandru-Murad MIRONOV

 0009-0004-2325-2064

Cunoscutul om politic și diplomat de nivel european Nicolae Titulescu s-a născut în martie 1882 într-o familie de boieri olteni, înrudită cu o mare parte din protipendada României timpului. S-a căsătorit cu fiica unor vecini de moșie, a urmat studii în Franța și a intrat în politică la fel ca mulți alții din clasa socială căreia îi aparținea.

Comunicarea de față urmărește prezentarea modului în care acest mare boier cu preocupări închinată serviciului public a locuit, în perioadele în care s-a aflat în România, între conacul neoromânesc de pe moșia părintească de la Titulești, jud. Olt, și luxosul palat de pe Șoseaua Kiseleff din București, clădire inspirată de Marele Trianon de la Versailles.

Integrarea arhivelor din Basarabia în sistemul arhivistic al României Întregite

CZU: 930.25(498.7:498)

Iurie BOSTAN

 0000-0003-4696-2064

Subiectul cercetării vine să completeze concluziile la care am ajuns în precedentul studiu, în sensul examinării impactului survenirii modificărilor politice și sociale asupra sistemului arhivistic din Basarabia după realizarea Unirii Basarabiei cu Regatul României, în baza unor observații pe care le-am realizat în cursul documentării pentru cercetările anterioare. Principalul scop al acestei comunicări este de a aduce informații noi în ceea ce privește modul în care a evoluat și a funcționat sistemul arhivistic din Basarabia în perioada interbelică, după modelul sistemului arhivistic din Vechiul Regat. În acest context, menționăm că, deși există modeste studii privind istoria arhivelor din Basarabia, în istoriografia românească lipsește cu desăvârșire o privire comparativă asupra aspectelor istoriei arhivelor din Basarabia aflată sub dominația țaristă și a sistemului arhivistic centralizat din perioada României Întregite.

În contextul reîntregirii țării, are loc și reîntregirea sistemului arhivistic, în care scop autoritățile centrale au constituit Sucursala Arhivelor Statului din Chișinău în baza fostei arhive Guberniale a Basarabiei, care a fost transmisă în gestiunea Directoratului de Interne în anul 1917. Astfel, Sucursala Arhivelor Statului din Chișinău devine principala instituție din domeniul arhivistic în Basarabia. Director al Sucursalei a fost numit Leon T. Boga, care a desfășurat o vastă activitate pentru organizarea și funcționarea la Chișinău a unei arhive moderne. Acest proces a făcut parte din politica „descentralizării sistemului arhivistic”, întreprinsă de către directorul arhivelor statului, profesorul universitar Dimitrie Onciul. Prin constituirea arhivelor sucursale în capitalele teritoriilor românești alipite, se urmărea asigurarea integrității documentelor de arhivă și avea loc descentralizarea arhivelor statului, ceea ce a contribuit la salvagardarea unor importante documente de arhivă care și în prezent fac parte din patrimoniul arhivistic.

Vom examina starea defectuoasă a arhivelor la etapa de constituire a Sucursalei din Chișinău: aici ne referim la rapoartele emise de diferite instituții din Basarabia, prin care comunicau despre cazuri de risipire, distrugere și chiar de scoatere la vânzare a dosarelor ca maculatură. Vom examina cadrul normativ în domeniu, Legea pentru organizarea Arhivelor Statului, adoptată în 1925; impactul arhiviștilor și arhivarilor, inclusiv al conducerii Sucursalei din Chișinău asupra proceselor de completare, conservare, valorificare și protejare a patrimoniului documentar; procesul de valorificare a documentelor în scop social-juridic și științific; rolul activității Comisiei Științifice a Arhivelor din Basarabia în privința valorificării și salvării patrimoniului documentar din acea perioadă.

Așadar, ceea ce se poate constata este că unificarea sistemului arhivistic din Basarabia, ca și a întregului sistem din Regat, s-a încheiat în anul 1925, odată cu intrarea în vigoare a Legii pentru organizarea Arhivelor Statului. Astfel, au fost puse bazele unui sistem arhivistic modern, care îngloba principalele procese necesare pentru funcționarea arhivelor: ordonarea, completarea, conservarea, asigurarea integrității și valorificarea documentelor de arhivă. Acesta era un sistem centralizat și dispunea de o entitate cu atribuții depline în domeniul arhivistic, având un impact semnificativ în evoluția lui ulterioară, chiar și prin prisma faptului că o mare parte de documente, conservate în perioada interbelică, pot fi consultate și în prezent în fondurile Agenției Naționale a Arhivelor din Republica.

Dimensiunea ideologică a Constituției de la 1938

CZU: 94:342.4"1938"

Violeta VORNICU (DRĂGUȚ)

În 1938, în contextul deteriorării situației politice interne și internaționale, regele Carol a considerat oportun să instaureze un regim dictatorial, poate, pentru salvarea țării sau, poate, din plăcerea alinierii la țările dictatoriale interbelice din Europa. Pentru a conferi legitimitate noului regim al statului, a adoptat o nouă constituție, care îi conferea puteri dictatoriale în stat. Noile modificări în stat urmau să aibă un impact puternic în rândul populației, ca urmare regele și apropiații săi au înțeles necesitatea câștigării încrederii populației. În acest scop, s-a construit un adevărat cult al personalității regelui, având ca obiectiv crearea imaginii unui lider salvator în toate mediile de informare în masă: la radio, în școli, parade, evenimente festive și, mai ales, în presă.

Probleme stringente ale Chișinăului postbelic, dezbătute în cadrul ședințelor activului de partid comunist (1945-1946)

CZU: 94(498-25)"1945/1946"

Anatol PETRENCU

 0000-0002-5449-1023

În august 1944, sovieticii au reocupat orașul Chișinău. Administrația nouă, venită din URSS, în majoritatea ei – vorbitoare de limba rusă, s-a confruntat cu un șir de probleme de ordin economic, social, medical etc. Cele mai acute probleme ale orașului au fost discutate în ședințele activului de partid. În cadrul acelor ședințe (patru – în 1945; șase – în 1946), au fost convocați conducătorii întreprinderilor comunale ale orașului, secretarii de partid ai orașului și ai celor trei raioane – *Leninskii*, *Stalinskii* și *Krasnoarmeiskii*, șefii întreprinderilor industriale etc.

Problemele evidențiate, discutate și propunerile privind soluționarea lor au fost următoarele: 1) asigurarea orașenilor cu produse alimentare, în primul rând – cu pâine; 2) asigurarea orașenilor cu apă potabilă, canalizare; 3) asigurarea cu spațiu locativ, de care era tot mai mult și mai mult nevoie. Conform materialelor consfătuirii din 4 februarie 1945, Guvernul sovietic a alocat suma de 3 mln. ruble pentru restabilirea fondului locativ (40 de mii de m²). Pentru realizarea sarcinilor puse și valorificarea banilor alocați, activiștii comuniști au decis să construiască fabrici de cărămizi (1,4 mln. bucăți pe an), fabrici de ciment etc. Una din marile probleme era lipsa forței de muncă calificate.

În ședința activului de partid de pe data de 7 decembrie 1945, participanții la dezbateri au constatat: lucrările de restabilire a orașului se desfășoară insuficient. Secretarul organizației de partid a raionului *Leninskii* Kustodov spunea: „Până în momentul de față în oraș nu avem un teatru exemplar, dar avem nevoie de multe teatre; nu avem un cinematograful exemplar, dar este nevoie de câteva... Noi nu avem magazine, ospătării bune, nu avem ateliere de deservire socială a muncitorilor...”. Oratorul a adus pilde de neîndeplinire a planului aprobat. Astfel, instituției „Pașcetorg” („Comerțul cu produse alimentare”) i-au fost alocate din bugetul de stat pentru 1945 1,3 milioane ruble, din care întreprinderea nominalizată a valorificat doar 278

de mii de ruble”, sau 21%. Același activist de partid a constatat că autoritățile republicane și orașenești au făcut prea puțin pentru a produce materiale de construcție locale. În Chișinău nu puteau fi găsite sticlă pentru geamuri, nu era ciment, nu erau cuie. „Toate acestea, spunea Kustodov, nu pot fi aduse din Moscova (citește – din URSS, *A.P.*). Toate acestea trebuie confecționate pe loc”.

Înființarea și organizarea Episcopiei Ortodoxe Române din Europa Occidentală de către Mitropolitul Visarion Puiu (1945-1949), conform unor documente din Arhivele Bibliotecii și Bisericii Române de la Freiburg

CZU: 27-73(498:4-15)"1945/1949"

Mircea BEJENAR

La începutul anului 1945, Mitropolitul Visarion Puiu, aflat din 15 august 1944 în misiune patriarhală în Croația, susținut atât de Patriarhia Română, cât și de credincioșii români, hotărăște înființarea unei Episcopii ortodoxe pentru viața religioasă a românilor din vestul Europei. Datorită unor intrigi pornite din cercurile românești ale Vienei, după capitularea Germaniei pe 9 mai 1945, Visarion Puiu este îndepărtat din capitala Austriei și i se fixează domiciliul în Tirol, la Kitzbuhl, interzicându-i-se să părăsească localitatea sau să poarte corespondență. Mai târziu, el reușește să se stabilească pentru un timp la abația Maguzzano-Lonato, în Italia. De aici trece în Elveția, iar în 1949, la cererea preoților și a românilor, strănși în jurul Bisericii române din Paris, vine în capitala Franței pentru a organiza viața religioasă a românilor ortodocși din Europa de Apus.

Instaurarea regimului comunist în România la 6 martie 1945, cu sprijinul Uniunii Sovietice, aduce și judecarea și condamnarea în contumacie, prin pedeapsa cu moartea, a Mitropolitului Visarion Puiu, la 20 martie 1946, pentru „vina” de a fi fost Mitropolitul Transnistriei în timpul războiului antisovietic (1942-1944). A urmat și caterisirea bisericească în 28 februarie 1950, la presiunea sovietică. Visarion Puiu a avut planuri concrete de organizare bisericească a românilor din Exil, într-o mitropolie condusă de un sinod mitropolitan autonom, planuri comunicate Patriarhiei de la București, dar blocate deopotrivă de intrigile regimului comunist din România și de rivalitățile unor grupări de români refugiați și stabiliți în țările vest-europene.

Pe 25 august 1949, ajunge la Paris, unde este invitat de comunitatea românească – cler și popor. Aici reușește, pe 8 septembrie 1949, recunoașterea de către statul francez a „Episcopiei Ortodoxe Române din Europa Apuseană”

fondată în 1945. Intrigile și manevrele regimului comunist de la București au continuat atât pe cale diplomatică, cu diversiuni și șantaj față de statele occidentale, cât și în comunitățile românești din Europa, cu complicitatea unor români defectori, ceea ce a condus la marginalizarea, demisia, retragerea și înlăturarea de la conducerea firească a Episcopiei ortodoxe românești în anul 1958.

„Dosarul KR” și campania împotriva „servilismului în fața Occidentului” în instituțiile de învățământ superior din RSSM

CZU: 94:378(478)1947”

Liliana ROTARU

 0000-0002-3051-5721

După cel de-al Doilea Război Mondial, regimul stalinist a atenuat controlul politic al comunității științifice și universitare și a admis o anumită cooperare internațională a savanților sovietici, determinat de ambiția de a reduce decalajul tehnologic între URSS și SUA. Declanșarea războiului rece însă a determinat regimul să revină la retorica antebelică, acesta dezlănțuind campanii ideologice intense, orientate împotriva „influenței prejudiciabile a culturii burgheze” asupra oamenilor sovietici, culpabilizând intelectualitatea de „adulare și servilism față de cultura occidentală”, de „neglijarea principiului partinității și al integrității în lupta ideologică” și altele. În vara lui '47, CC al PC(b) din întreaga Uniune a expediat organelor de partid o „scrisoare închisă” cu privire la cazul profesorilor Kliueva și Roskin. Cei doi profesori au creat un vaccin împotriva cancerului și, uzitând de „deschiderea” imaginară și de interesul manifestat de colegii lor americani, au inițiat o colaborare cu cei din urmă. În contextul revitalizării „luptei ideologice pe toate fronturile”, fapta lor a fost calificată drept „servilism față de Occident” și ei au fost destituiți din post. CC unional a folosit acest caz pentru a declanșa o nouă campanie ideologică – campania împotriva „adulării și servilismului în fața culturii și științei occidentale”.

În conformitate cu „tradiția” sovietică, toate organizațiile și birourile de partid, consiliile științifice ale instituțiilor de învățământ superior din RSSM au discutat, în septembrie 1947, „scrisoarea închisă”, iar comuniștii universitari s-au angajat „să-și revizuiască critic întreaga activitate”, să intensifice „vigilența și principialitatea bolșevică” și să lichideze „deficiențele din activitatea didactică, științifică și educativă”. Înainte însă de a purcede la „lupta decisivă”, universitarii au „identificat elementele antisovietice” în rândul personalului academic și al studenților și au deschis frontul noii campanii ideologice, demascând persoanele care „discreditează știința și școala superioară sovietică”, modul de viață și nivelul de trai socialist prin compara-

rea acestora cu „universitățile burgheze”. Pentru că știința moldovenească se afla în faza de germinare, în „atenția” comuniștilor au ajuns, în primul rând, cadrele didactice și studenții cu studii românești, cărora li s-a impus „clewetirea orânduirii sovietice”, „interesul față de literatura românească și cea burgheză occidentală” și „lipsa de respect față de știința și savanții ruși și sovietici”, „măimănărea burgheză și românească” a vorbirii, portului, comportamentului și multe altele. După critica pe care le-au făcut-o la nenumăratele adunări „adulatorilor Occidentului”, universitarii comuniști s-au obligat să „reducă” studenții și personalul, care „dădeau speranțe”. Dar deficitul cras de personal științifico-didactic în RSSM nu le-ar fi permis autorităților să disponibilizeze cei cca 1/3 de deținători ai diplomelor de studii superioare ale universităților „burgheze”. Iar lipsa unui număr suficient de studenți-moldoveni în contingentele instituțiilor de învățământ moldovenești nu le permitea să-i exmatriculeze pe cei prinși sau bănuți că sunt „servili Occidentului”. Deși nu a avut răsunetul din instituțiile unio-nale, această campanie politică și ideologică s-a concretizat prin controlul asupra activității didactice și de educație a instituțiilor de învățământ din partea autorităților de partid, dar mai ales campania permis intimidarea, șantajul și reglări de conturi între universitarii care concureau pentru posturi, poziții în ierarhia academică și alte grații pe care le putea oferi regimul, fapt care a scindat și răzlețit corpurile profesoriale ale școlilor superioare din RSSM.

Istorie și patrimoniu universitar. Între construcția socialismului în România și prezervarea memoriei începuturilor învățământului superior

CZU: 930.253:378.4(498-25)

Florentina NIȚU

În depozitul Muzeului Universității din București există un dosar cuprinzând mai multe documente dactilografiate datând din anii '60 ai secolului XX, care aduc pe aceleași pagini nume importante pentru istoria învățământului românesc. Pe de o parte, personajul principal este Ion Heliade Rădulescu, elev și apoi profesor, respectiv director al Școlii de la Sf. Sava, continuator al lui Gheorghe Lazăr, întemeietorul școlii în limba română la București; proprietatea lui Heliade Rădulescu, transferată urmașilor și conținând o bibliotecă însemnată precum și bunuri personale devenea la sfârșitul anilor '50 obiectul de interes al Uzinei „Vasile Roaită” (ulterior Uzina de Pompe, București). De partea cealaltă, întâlnim numele academicianului Ilie Murgulescu, rector al Universității din București (continuatoarea Școlii de la Sf. Sava) în anii 1949-1950, președinte al Academiei R.P. Române și ministru al învățământului în mai multe rânduri. Cel de-al treilea personaj menționat de documentele la care ne referim, a cărei istorie personală se întâlnește cu istoria învățământului superior bucureștean, era D. Panaitescu-Perpessicius, licențiat în filologie romanică al Universității din București și director al Muzeului Literaturii Române în anii pe care-i vizează cercetarea noastră. Adăugăm și demersurile făcute de Universitatea din București în vederea documentării expozițiilor dedicate Centenarului înființării sale (1964) și obținem un tablou interesant pentru istoria și patrimoniul universitar românesc de secol XIX-XX, consemnat de paginile unor documente din anii '50-'60 ai secolului trecut.

Drama persecuției Martorilor lui Iehova din RSS Moldovenească în memoria victimelor deportării

CZU: 323.281:279.17(478)“1951/1990”

Nelea CHIHAI

 0000-0002-1608-6318

Operațiunea „Nord/Sever”, începută în noaptea de 31 martie spre 1 aprilie 1951, a reprezentat deportarea în masă a membrilor organizației „Martorii lui Iehova” și a familiilor acestora, spulberând destine ale unor oameni nevinovați. Puterea sovietică și-a concentrat forțele asupra deportării unui contingent de oameni religioși, ce fuseseră calificați „dușmani ai poporului”. Cuprinsul articolului include prezentarea destinului grupului religios „Martorii lui Iehova”, supus persecuției barbare pe timpul ocupației sovietice. Studiul are ca scop reconstituirea tragicului eveniment prin valorificarea memoriei victimelor deportării, încadrându-se în limita cronologică 1951-1990, de la cea mai mare deportare în masă a confesiunii religioase „Martorii lui Iehova” până la începutul procesului de democratizare a Republicii Moldova.

Memoria victimelor deportării staliniste este de o importanță incontestabilă, ce completează informația care nu se poate găsi în documentele oficiale, unde, de asemenea, putem identifica anumite erori, atrocități comise de autoritățile locale sau/și centrale. Studiul se bazează pe relatările familiilor Mucuța și Timoftica, care au fost deportate în Gulag. Din memoriile relatate sesizăm drama Martorilor lui Iehova ce au fost deportați dintr-un ansamblu de motive doctrinare.

Martorii lui Iehova au fost considerați „elemente dușmănoase, periculoase, spioni americani etc.”, astfel fiind exilați, împreună cu familiile (chiar dacă alți membri ai acestora nu făceau parte din organizație). Atitudinea autorităților locale și docilitatea față de sistem a decis destinul a mii de oameni nevinovați. Unii martori au reușit să scape de calvarul deportării datorită atitudinii binevoitoare a autorităților locale, care au refuzat să-i înscrie în listele celor ce urmează a fi deportați.

La fel ca și toate victimele deportării, Martorii lui Iehova, au trecut prin foame, frig, lipsa condițiilor decente de viață, grija pentru membrii bolnavi, copii, bătrâni și muncile istovitoare etc.

Inițial, autoritățile locale din Gulag au speriat pe localnici că au ajuns în Siberia „canibali”, „criminali” și alte sperietori pentru oamenii din acele locuri, însă Martorii lui Iehova au demonstrat că sunt oameni gospodari și de bună-credință, ce fuseseră expulzați din plaiul natal prin comiterea a unui ansamblu atrocități, fiind pedepsiți pentru credință, pentru o ideologie contradictorie cu cea impusă de autoritățile sovietice, la fel ca și toate victimele altor valuri de deportare în masă. Anii de deportare – pentru mulți, cei mai frumoși ani de tinerețe – au fost un chin, însă Martorii lui Iehova au reușit să supraviețuiască și să păstreze credința.

Eliberarea din Gulag fusese discriminatorie față de Martorii lui Iehova, aceștia fiind printre ultimii eliberați din Gulag. După eliberare, a început o nouă viață, în majoritatea cazurilor, cu multe abuzuri, atrocități, departe de localitatea natală, uneori în alt stat, proprietățile nefiind reîntoarse: bunuri materiale personale, case, bunuri funciare etc.

Deportarea este o dramă a întregii omeniri. Maturitatea socială reprezintă studiul deportării, informarea și promovarea drepturilor fundamentale ale omului. E de datoria noastră de a ține vie memoria strămoșilor noștri și de a nu permite repetarea calvarului ce încă doare.

Inițiativa pentru formarea unei zone a păcii în Balcani. O opțiune strategică a deschiderii (1957-1967)

CZU: 94(497)"1957/1967"

Alexandru Eduard BALACI 0009-0002-6802-8387

O cercetare cu acuratețe în istoria relațiilor internaționale necesită abordări multidimensionale, cu mai multe niveluri de analiză: stat, ideologie și nivel individual. În cazul Războiului Rece, cele trei dimensiuni de analiză construiesc ipoteze și oferă instrumentele de lucru pentru determinarea rezultatului. Subiectul propus pentru analiză are o abordare sistematică, bazată pe dimensiunile ideologice și statale, care încearcă să determine rolul propagandei în distanțarea României față de Moscova.

Încă de la începutul perioadei postbelice, subiectul dezarmării a reprezentat o temă fierbinte pentru Vest și Est, întrucât renunțarea la armamentul balistic a fost înțeleasă ca o reducere a apărării în fața adversarilor. Cu toate că negocierile pentru dezarmare au stagnat, în Europa au apărut inițiative regionale, care au exploatat așa-numita temă a „păcii”. Propaganda „păcii” a fost un subiect pe care Republica Populară Română l-a adoptat și utilizat în funcție de contextul politic.

În prima parte a anilor '50, mesajul privind pacea și dezarmarea a urmărit retorica sovietică împotriva regimurilor capitaliste. Un exemplu îl reprezintă „premiile Stalin pentru pacea între popoare”, care erau un instrument utilizat pentru promovarea lui Stalin ca mesager al păcii internaționale. Pentru a putea destabiliza țările din Balcani și pentru a asigura mediul de securitate, în 1957, Președintele Consiliului de Miniștri R.P. România Chivu Stoica a propus crearea unei zone a păcii în Balcani, fără armament balistic. Această inițiativă a venit pe linie sovietică și a urmărit răspândirea propagandei „păcii”, pentru a lovi în NATO. A purtat denumirea de „Zona Păcii în Balcani”, fiind lansate invitații și spre R.P. Bulgaria, R.P. Albania, R.P. Iugoslavia, Grecia și Turcia.

Tema de față urmărește analiza inițiativei de formare a unei zone a păcii din Balcani, din perspectiva unui instrument strategic de distanțare față de

Moscova. Sursele utilizate sunt documente inedite din Arhiva Ministerului Afacerilor Externe și documente identificate în arhiva Central Intelligence Agency. Alături de documente inedite, analiza utilizează și literatură – atât din perioada zilelor noastre, cât și opiniile analiștilor care au trăit în acele timpuri. Cercetarea se află în stadiul de început, subiectul fiind abordat doar din perspectiva țărilor NATO în raport cu țările membre ale Tratatului de la Varșovia.

Accentuarea politizării excesive a cercetărilor istorice în domeniul etno-național în a doua jumătate a anilor '70 ai secolului al XX-lea

CZU: 930.2(478)"1975/1979"

Natalia MOROI

 0009-0003-0450-7626

În anii '70 ai secolului trecut, în istoriografia din RSSM se profila o nouă direcție de cercetare, care încerca să prezinte și un anume rol al populației romanizate în procesul de etnogeneză de la est de Carpați. Exponentul acestui punct de vedere a fost arheologul Ion Hâncu. Dar forțele „științifice” locale (Mohov, Zelenciuc etc.), de orientare pro-rusă și antiromânească, au făcut tot posibilul ca opinia lui Hâncu să nu fie promovată, iar autorul să fie exclus din rândul cercetătorilor. Pe 22 august 1977, N. Mohov se adresa cu o scrisoare către B.A. Râbakov, directorul Institutului de Arheologie al AȘ a URSS. Actualmente este cunoscut răspunsul lui B. Râbakov din 13 octombrie 1977, în care conceptul lui Hâncu este apreciat drept „antislav” și că el „exagerează rolul și importanța elementului etnic romanic” pe teritoriul interfluviului pruto-nistean; autorul fiind învinuit în concepții antislave, „vicioase din punct de vedere ideologic”, și în profesionalism insuficient. Scrisoarea lui Râbakov puncta clar că „până în secolul al XIV-lea nu sunt date că ar fi existat vreo populație est-romanică semnificativă” și că una din particularitățile „formării poporului moldovenesc este contactul strâns și amestecul populației volohe cu populația veche rusească autohtonă”, ceea ce „îi diferențiază ... pe moldoveni de români și de alte popoare est-romanice”. Drept consecință a acestor acțiuni concertate ale autorităților științifice din URSS și RSSM, Ion Hâncu este înlăturat din funcția de șef al Sectorului de Arheologie din cadrul AȘ din RSSM, iar monografia lui, care urma să apară în anul 1978, a fost scoasă de sub tipar.

Dintre principalele concluzii ale cercetării lui Ion Hâncu ar putea fi evidențiate următoarele: Vechile așezări rusești de pe teritoriul Moldovei au apărut în secolul al X-lea, s-au dezvoltat în secolele X-XI, iar la cumpăna dintre secolele XI-XII au fost ruinate sau abandonate de locuitori; în așezarea de la Hansc, orizontul de cultură balcano-dunăreană a început la hotarul secole-

lor IX-X și a durat până în prima jumătate sau mijlocul secolului al XIV-lea; anumite elemente caracteristice culturii materiale permit să se considere așezările culturii balcano-dunărene din codrii Orheiului o variantă deosebită, datată cu secolele XI-XIV; locuințele cu vetre în colț sau lângă perete sunt o tradiție getică locală a construcției de locuințe. Locuințele cu vetre în secolele X-XII sunt cunoscute doar în așezările culturii balcano-dunărene și nu au fost încă găsite la monumentele culturii est-slave, ceea ce permite să se afirme că purtătorii acestui element al culturii au fost strămoșii antici și medievali ai moldovenilor – geții, volohii. De-a lungul secolelor, s-a păstrat numele trac al vetrei (очара) – vatra; principala ocupație a populației Moldovei în secolele X-XIV era agricultura. Ramura-cheie a agriculturii locuitorilor în secolele X-XIV era prelucrarea pământului. Această ultimă concluzie nu corespunde conceptului lui N. Mohov, V. Zelenciuc, P. Sovietov etc. nu dint-o pornire științifică: volohii trebuiau să vină la est de Carpați păstori, crescători de animale, pentru ca să fie învățați agricultura de către slavii locali sedentari.

Premise pentru adoptarea legii cu privire la „Libertatea conștiinței și a organizațiilor religioase”

CZU: 94:342.731(47+57)

Nicolae FUȘTEI

 0000-0003-2530-3852

În perioada sovietică, cercetătorii se concentrau, în principal, asupra problemei ateismului, specificului credințelor, dogmelor și practicilor cultelor religioase mondiale și „netradiționale”. Dar chestiunea principală era: cum să fie organizată luptă împotriva „rămășițelor” religioase în socialismul dezvoltat?

Schimbarea abordării de către stat a rolului cultelor religioase în societate a dus la schimbări și în problematica cercetărilor religioase.

Acestea au început să fie realizate, în special, în două direcții: în primul rând, s-a studiat starea unor anumite religii sau confesiuni în URSS, iar în al doilea rând, s-a analizat situația religioasă într-o anumită regiune, adică obiectul cercetării fiind localizat.

După anunțarea de către Partidul Comunist a cursului spre *perestroika*, se observă o activizare a tuturor cultelor religioase din URSS. Ba mai mult decât atâta, liderii religioși se implică în politică. În 1989, Patriarhul Pimen, Mitropolitul Alexei (Ridiger) și Mitropolitul Pitirim (Necheaev) au fost aleși ca deputați ai poporului în cadrul Consiliului Suprem al Uniunii Sovietice, ceea ce a reflectat creșterea influenței bisericii asupra vieții publice.

Toate acestea au conferit un caracter ireversibil dezvoltării constructive a relațiilor stat – biserică și a fost dat „semnalul verde” pentru legalizarea asociațiilor religioase

Într-o situație în care tensiunile naționale s-au intensificat și viața religioasă s-a activat, ieșind efectiv de sub controlul statului, împuțerniciții Consiliului pentru problemele religiilor erau puși într-o situație care necesita o reacție flexibilă la ceea ce se întâmplă, o luare rapidă a deciziilor și schimbarea metodelor anterioare de lucru.

Elaborarea unei noi legislații s-a dovedit a fi o problemă acută: democratizarea tuturor aspectelor vieții societății sovietice și creșterea așteptărilor corespunzătoare, activitatea intensă a ierarhilor și parohiilor bisericilor „oficiale” și activitatea agitată a organizațiilor protestante, perspectiva periculoasă a folosirii sentimentelor religioase de către naționaliști cu atitudini extreme – toate acestea au făcut imposibilă amânarea adoptării unei noi legi care să reglementeze relațiile stat – biserică.

Astfel că adoptarea legii privind „Libertatea conștiinței și a organizațiilor religioase” poate fi justificată prin câteva premise:

- *Necesitatea reformelor.* În anii ‘90 ai secolului trecut, în URSS au început să se desfășoare reforme, având ca scop democratizarea societății și tranziția la o economie de piață. Adoptarea legii privind libertatea conștiinței și a organizațiilor religioase a fost unul dintre pașii în această direcție;

- *Recunoașterea importanței libertății religioase.* După mai mult de 70 de ani de regim comunist, autoritățile sovietice au început să înțeleagă importanța libertății religioase și să ofere oportunități cetățenilor de a-și practica liber religia;

- *Necesitatea depășirii încălcărilor trecutului.* În timpul regimului comunist, religia a fost interzisă sau puternic restricționată, iar clerul și credincioșii au fost persecutați. Adoptarea legii privind libertatea conștiinței și a organizațiilor religioase a fost necesară pentru a depăși încălcările trecutului și pentru a proteja drepturile credincioșilor;

- *Dorința de a crea o societate civilă.* Adoptarea legii privind libertatea conștiinței și a organizațiilor religioase a contribuit la crearea unei societăți civile în URSS și la consolidarea valorilor democratice;

- *Protejarea drepturilor minorităților.* Adoptarea legii privind libertatea conștiinței și a organizațiilor religioase a ajutat la protejarea drepturilor minorităților religioase din URSS și la prevenirea discriminării în baza religiei.

Bunăstarea familiei și rolul statului în politica anti-criză: în baza planurilor de activitate a guvernelor din Republica Moldova

CZU: 354:[364:316.356.2](478)(091)

Oleg URSAN

 0000-0001-6869-7949

Politica socială îndreptată spre familie și a statului în întregime a devenit prioritară la nivel global ca urmare a constituirii Uniunii Europene și a adoptării Tratatului de la Amsterdam în 1997. Politica social-familială este considerată un demers socio-politic anti-criză. Andrei Sangheli, în programul de activitate, a menționat în mod prioritar „depășirea crizei grave cu care se confrunta Republica Moldova în perioada anilor 1991-1997”. Această problemă s-a regăsit și în planul de activitate a guvernului Ion Ciubuc, cu genericul „Stabilitate. Ordine. Bunăstare”. În programul de activitate pe anii 1999-2002, semnat de către prim-ministrul Ion Sturza, „Supremația legii, revitalizare economică, integrare europeană”, rezolvarea crizei social-economice a fost menționată în mod prioritar. Obiectivul depășirii crizei economice și politice s-a regăsit și în activitatea guvernului Dumitru Braghiș, în perioada anilor 1999-2001. Din 2001 se instaurează regimul comunist, care prin programul de activitate numit „Renașterea economiei – renașterea țării”, și-a pus ca scop ridicarea nivelului de trai. Însă rezultatele modeste, pe care le-au obținut comuniștii în cei cca 9 ani de activitate, au schimbat mersul politic în cel pro-european „Libertate. Democrație. Bunăstare”, guvernat de Vlad Filat în anii 2009-2014. Din 2014 Republica Moldova se confruntă cu criza politică și schimbarea guvernelor (I. Leancă, Ch. Gaburici, V. Streleț, P. Filip, M. Sandu, I. Chicu), având ca rezultat tergiversarea depășirii crizei social-economice și politice din țară.

CUPRINS

PROGRAM	3
REZUMATELE COMUNICĂRILOR	12
Vlad VORNIC, Sergiu POPOVICI, Ion CIOBANU, Sergiu BODEAN, Dumitru AVRAM, Adrian IORGA Piese de cupru descoperite în situl cucutenian de la Cobani-Pe Stâncuță	14
Adrian IORDACHE Armonii și contraste: pigmenți și semnificații în Neolitic și Eneolitic	16
Ghenadie SÎRBU, Piotr KITTEL, Małgorzata RYBICKA, Dariusz KRÓL, Miroslaw MAKOHONIENKO, Dalia POKUTTA, Michał SŁOWIŃSKI, Michał GŁOWACZ, Sergiu HEGHEA Unele consemnări despre condițiile de mediu de la sfârșitul mileniului IV a. Chr. în silvostepa pruto-nistreană. Studiu de caz în baza așezării Gordinești II-Stînca goală	17
Mariana SÎRBU Posibile fragmente de altar descoperite în așezarea Taraclia-Gaidabul	19
Natalia MATEEVICI, Denis TOPAL Unele considerații noi privitor la datarea fondării Tyrasului	21
Aurel ZANOCI, Veaceslav SPRINCEAN, Mihail BĂȚ De asupra trecutului. Exemple de arheologie aeriană la siturile epocii fierului din regiunea Nistrului de Mijloc	22
Aurel ZANOCI, Daniel CUCULESCU, Mihail BĂȚ, Sergiu SERBINOV, Vladimir CHITIC, Victor DULGHER, Dumitru CONDREA Cercetări periegetice în preajma satului Dobrușa, raionul Șoldănești	24
Dumitru CONDREA Schimbări de concept în cercetarea structurilor defensive ale epocii fierului din spațiul dintre Prut și Nistru	26
Eugen MISTREANU Noi descoperii arheologice la Trușeni, municipiul Chișinău	28
Sergiu SERBINOV Seceri din fier cu cârlig lateral, descoperite în siturile getice din silvostepa pruto-nistreană	30

Andrei COROBCEAN	
Practici funerare, cult și sacru în arheologia epocii fierului din spațiul nord-vest pontic	32
Vasile IARMULSCHI, Octavian MUNTEANU	
Note pe marginea orizontului din secolele II-I a. Chr. de la Roșiori-Dulcești	34
Daniel SPÂNU	
Cupele locale cu decor în relief și grupul Padea – Panagyurski Kolonii. Dileme și corespondențe	36
Iulian MOGA	
Contextul social al consacrarilor microasiatice și macedonene	38
Ștefan HONCU	
Elemente germanice prezente în teritoriul est-carpatic în secolul al II-lea p. Chr.	39
Vlad VORNIC, Sergiu MATVEEV	
Descoperiri din epoca romană la Gotești (r-nul Cantemir)	40
Ana HONCU, Ștefan HONCU	
Considerații privind un graffito de pe o amforă Zeest 80, descoperită în spațiul est-carpatic	42
Gheorghe POSTICĂ	
Complexele metalurgice din așezarea medievală timpurie de la Hansca	43
Ludmila BACUMENCO-PÎRNĂU	
Noi date arheologice privind locuințele medievale descoperite la Orheiul Vechi	45
Artur COTRUȚĂ, Igor CIOBANU, Mihail BĂȚ, Constantin PISARENCO	
Sesizarea organelor de urmărire penală în cazul infracțiunilor contra patrimoniului arheologic	46
Emil DRAGNEV	
Ciclul vieții Sf. Parascheva d in Epivat în picturile exterioare de la biserica Tăierii Capului Sf. Ioan Botezătorul din Arbore	48
Șarolta SOLCAN	
Pierderea bisericilor cu pictură murală exterioară din Țara Românească	50
Ion CHEPTENE	
Unele aspecte ale implicării cazacilor în disputele pentru tronul Moldovei în a doua jumătate a secolului al XVI-lea	52
Alexandru BEJENARU	
Evoluția frontierei moldo-transilvane în istoriografia română	53

Lilia ZABOLOTNAIA	
Repere documentare inedite privind viața și activitatea movilencelor.	
Studiu de caz: Maria și Anna	55
Alina FELEA	
Brânză zburată, cașcaval parmezan, iaurt...	
Din istoria alimentației populației din Țara Moldovei (sfârșitul sec. al XVI-lea - începutul sec. al XIX-lea).....	56
Ion GUMENÂI	
Îmbinarea elementelor româno-ucrainene în personalitatea lui Paisie Velickovski	58
Ion EREMIA	
Conceptul social-politic și național al lui Nicolae Ghepețchi	60
Sorin GRAJDARI	
Problema cercetării elitei în istoriografia contemporană.....	62
Andrei EMILCIUC	
Locul și rolul Carantinei din Ismail în cordonul sanitar rus de la Gurile Dunării (1813-1856).....	64
Cristina GHERASIM	
Războiul Crimeei (1853-1856) reflectat în presa din Basarabia	65
Valentin TOMULEȚ	
Aplicarea în satul Tabani, județul Hotin a reformei agrare din 1868 și tentativa de emigrare a țăranilor în regiunea Amur	66
Ionel MUNTEANU	
Tramvaie belgiene în Chișinău (1895-1947).....	68
Aurel-Florin ȚUSCANU	
Centenarul înființării Episcopiei Hotinului. Visarion Puiu – episcop al Hotinului (1923-1935). Câteva considerații privind alegerea, investiția și încăunarea sa	69
Lidia PRISAC	
„Limbajul macaronic” în Chișinăul interbelic	71
Ion Valer XENOFONTOV	
Abatorul Municipal – „stomacul orașului Chișinău”.....	73
Aurel FONDOS	
Viața cotidiană în Basarabia anilor 1930. Eforturi de modernizare a confortului populației. Schimbări și probleme.....	75

Alexandru-Murad MIRONOV	
Acasă la Nicolae Titulescu. Un patrimoniu simbolic: de la conacul boieresc din Oltenia la palatul diplomatului din Micul Paris.....	76
Iurie BOSTAN	
Integrarea arhivelor din Basarabia în sistemul arhivistic al României	
Întregite.....	77
Violeta VORNICU (DRĂGUȚ)	
Dimensiunea ideologică a Constituției de la 1938.....	79
Anatol PETRENCU	
Probleme stringente ale Chișinăului postbelic, dezbătute în cadrul	
ședințelor activului de partid comunist (1945-1946).....	80
Mircea BEJENAR	
Înființarea și organizarea Episcopiei Ortodoxe Române din Europa	
Occidentală de către Mitropolitul Visarion Puiu (1945-1949), conform unor	
documente din Arhivele Bibliotecii și Bisericii Române de la Freiburg	82
Liliana ROTARU	
„Dosarul KR” și campania împotriva „servilismului în fața Occidentului”	
în instituțiile de învățământ superior din RSSM	84
Florentina NIȚU	
Istorie și patrimoniu universitar. Între construcția socialismului în România	
și prezervarea memoriei începuturilor învățământului superior	86
Nelea CHIHAI	
Drama persecuției Martorilor lui Iehova din RSS Moldovenească în	
memoria victimelor deportării.....	87
Alexandru Eduard BALAC	
Inițiativa pentru formarea unei zone a păcii în Balcani. O opțiune	
strategică a deschiderii (1957-1967).....	89
Natalia MOROI	
Accentuarea politizării excesive a cercetărilor istorice în domeniul etno-	
național în a doua jumătate a anilor '70 ai secolului al XX-lea	91
Nicolae FUȘTEI	
Premise pentru adoptarea legii cu privire la „Libertatea conștiinței și a	
organizațiilor religioase”	93
Oleg URSAN	
Bunăstarea familiei și rolul statului în politica anti-criză: în baza planurilor	
de activitate a guvernelor din Republica Moldova.....	95

Bun de tipar 18.05.2023
Formatul 60×841/16.
Tirajul 60 ex.
Centrul Editorial-Poligrafic al USM
Str. Al. Mateevici, 60, Chişinău, MD 2009

9 789975 162524 1